

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinės politikos katedra

Samanta Chvataitė

Socialinės politikos studijų programa
Bakalauro darbas

Gausi šeima socialinėje politikoje: priemonės ir rezultatai

Darbo vadovė: Doc., Dr. Daiva Skučienė

Vilnius

2021

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. Šeimos politikos samprata.....	7
2. Šeimos politikos tikslai ir modeliai.....	9
3. Šeimos politikos priemonės	14
4. Gausios šeimos samprata, tipai ir poreikiai.....	19
5. Tyrimo metodologija.....	22
6. Gausios šeimos socialinėje politikoje priemonės ir rezultatai	24
6.1. Gausioms šeimoms taikomos šeimos politikos priemonės	24
6.2. Gausioms šeimoms taikomų šeimos politikos priemonių rezultatai	30
IŠVADOS.....	45
REKOMENDACIJOS	47
LITERATŪRA	48
PRIEDAI	54

SANTRAUKA

Gausi šeima, kuri suprantama ganėtinai skirtingai, tačiau dažniausiai apibrėžiama kaip šeima, susidedanti iš motinos ir tėvo arba vieno iš jų ir trijų ar daugiau vaikų, jaunesnių nei 18 metų amžiaus, yra viena plačiai nagrinėjamų šeimos politikos, kas yra sudedamoji socialinės politikos dalis, sričių.

Tyrimo problema – trūksta žinių apie gausioms šeimoms taikomas šeimos politikos priemonės ir jų rezultatus.

Tyrimo objektas – gausios šeimos socialinėje politikoje priemonės ir rezultatai.

Atliekant tyrimą, naudojami du tyrimo metodai: kokybinė dokumentų analizė ir statistinė kiekybinių duomenų analizė. Kokybinės dokumentų analizės pagrindu, remiantis aktualios redakcijos teisės aktais (žiūrėti Priedą Nr. 1), atliktas tyrimas leido išanalizuoti gausioms šeimoms taikomas šeimos politikos priemonės: universalią paramą vaikams, socialinę paramą mokyklose besimokantiems vaikams, paramą skirtą įsigyti ar išsinuomoti būstą, antrojo laipsnio valstybinę pensiją, valstybinę šalpos kompensaciją, nuolaidų ir lengvatų šeimos kortelę, įvairias socialines ir kompleksines paslaugas. Statistinės kiekybinių duomenų analizės pagrindu, remiantis 2019 metų Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo mikroduomenimis, atliktas tyrimas padėjo įvertinti gausioms šeimoms taikomų šeimos politikos priemonių rezultatus: gausioms šeimoms taikomos šeimos politikos priemonės yra tik iš dalies pakankamos, nes didžioji aptariamų gausių šeimų dalis patiria skurdą (skurdo rizikos lygis siekia maždaug 74 proc., tuo tarpu skurdo rizikos gylys – apie 53 proc.). Be kita ko, nagrinėjamų namų ūkių vidutinės pajamos iš darbo bei socialinės išmokos ne visada užtikrina jų poreikius. Gausioms šeimoms dažniausiai neužtenka pinigų įsigyti odontologo paslaugas, apmokėti atsitiktines – 310 eurų – išlaidas ir pan., tačiau paprastai pakanka lėšų, pavyzdžiui, dažnai valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, gyventi būste, kuriame nėra tokių problemų kaip varvantis stogas, drėgnos sienos, supuvę langai ar grindys. Gausių šeimų teigimu, jų materialinė gerovė pagerėtų, jei vidutinė mėnesinė pinigų suma siektų mažiausiai apie 1,5 tūkst. eurų. Dažnu atveju gausios šeimos dirba standartinę darbo laiko normą – 40 valandų per savaitę, ir bedarbiais / namų šeimininkais (-ėmis) būna neilgą laiko tarpą.

SUMMARY

Large family, which is understood quite differently, but is usually defined as a family consisting of a mother and father or one of them and three or more children under the age of 18, is one of widely discussed areas of family policy as an integral part of social policy.

The problem of the research – the lack of knowledge about family policy measures applied to large families and their results.

The object of the research – the means and results of a large family in social policy.

Two research methods are used in the research: qualitative analysis of documents and statistical analysis of quantitative data. On the basis of qualitative analysis of documents, based on the current version of the legislation (see Annex No. 1), the study allowed to analyse family policy measures for large families: universal support for children, social support for school children, support for purchasing or renting housing, second state pension, state social assistance compensation, family card of discounts and benefits, various social and complex services. On the basis of the statistical analysis of quantitative data, based on the micro-data of the 2019 Income and Living Conditions Survey, the study helped to assess the results of family policy measures for large families: family policy measures for large families are only partially sufficient because the majority of large families in question experience poverty (the risk of poverty rate is around 74 per cent, while the risk of poverty depth is approximately 53 per cent). In addition, the average earnings and social benefits of the households in question do not always meet their needs. Large families usually do not have enough money to buy a dentist's services, pay incidental expenses of 310 euros, etc., but there are usually enough funds to frequently eat meat, fish or equivalent vegetarian food, to live in housing without dripping roofs, wet walls, rotten windows or floors. According to large families, their material well-being would improve if the average monthly amount of money reached at least about 1.5 thousand euros. Often large families work a standard working time of 40 hours per week, and they are unemployed / housewives for a short period of time.

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas.

„<...> Šeima yra valstybės ir visuomenės pagrindas, šeimoje ugdomos esminės etinės ir kultūrinės vertybės, užtikrinančios kiekvieno asmens gerovę ir Lietuvos valstybės bei tautos istorinį išlikimą” (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, Nr. 69-2624 cituota Senkuvienė, 2018, p. 92). Taip pat šioje koncepcijoje yra pažymima, jog šeimą galima apibrėžti ir kaip pirminį socialinį institutą, užtikrinantį tokį gyvenimo būdą, kuris būtų grindžiamas ne tik vertybėmis, bet ir elgesio normomis, tiek formaliomis, tiek neformaliomis taisyklėmis. Akcentuotina, kad nesant reikiamos paramos šeimai, sumenksta visuomenės pasitenkinimas gyvenimu (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, Nr. 69-2624 cituota Senkuvienė, 2018).

Svarbu pabrėžti, kad šeimos politika yra viena iš svarbių šaltinių siekiant užtikrinti šeimos gerovę. Iššūkiai susiję su vis labiau mažėjančiu gyventojų, santuokų skaičiumi ir gimstamumu, senstančia visuomene, didėjančiu ištuokų bei vaikų, kurie auga tik su tėvu arba motina, skaičiumi – egzistuoja ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europoje esančiose valstybėse. Būtent šeimos politikos formavimu bei įgyvendinimu siekiama išspręsti anksčiau išvardintas problemas, pasitelkiant „<...> teisines ir organizacines priemones, skirtas palankiai šeimai aplinkai kurti, kurios paskatintų teigiamas demografinės tendencijas, mažintų smurtą artimoje aplinkoje“ (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020).

Remiantis Ainsaar (2001), šeimos politikoje ypatingas dėmesys yra skiriamas gausioms šeimoms. 2019 metų duomenimis, Lietuvoje buvo 317 tūkstančių šeimų, iš kurių apytiksliai 40 tūkstančių – gausios, kas reiškia, jog kas dešimta šeima turi tris arba daugiau vaikų (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2019). Atsižvelgiant į tai, jog šeimos politika yra integrali socialinės politikos dalis, tyrinėti gausių šeimų padėtį yra ypač reikšminga (Ainsaar, 2001).

Tyrimo problema.

Trūksta žinių apie gausioms šeimoms taikomas šeimos politikos priemones ir rezultatus.

Tyrimo objektas.

Gausios šeimos socialinėje politikoje priemonės ir rezultatai.

Tyrimo tikslas.

Išanalizuoti gausioms šeimoms socialinėje politikoje taikomas šeimos politikos priemonės ir rezultatus.

Tyrimo uždaviniai.

1. Apibrėžti šeimos politikos ir gausios šeimos sampratas, taip pat gausios šeimos tipus ir poreikius;
2. Atskleisti šeimos politikos tikslus, modelius ir priemones;
3. Išanalizuoti gausioms šeimoms taikomas šeimos politikos priemones;
4. Įvertinti gausioms šeimoms taikomų šeimos politikos priemonių rezultatus.

1. Šeimos politikos samprata

Galima pastebėti, jog užsienio literatūroje egzistuoja nemenka dalis šeimos politikos arba kitaip paramos šeimai politikos apibrėžimų. Pavyzdžiui, Zimmerman (1992) teigia, jog šeimos politika yra vyriausybės veiksmai, kuriais siekiama padaryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį šeimoms. Be to, nurodo, kad tai yra kaip perspektyva, išryškinanti viešųjų ir privačių pastangų šeimai aspektus. Kiti autoriai, tokie kaip Hengstebeck, Helms ir Crosby (2016), pažymi, jog šeimos politika yra tam tikros viešosios ir socialinės politikos rūšis, kuria siekiama skatinti, apsaugoti ir stiprinti šeimas srityse susijusiose su šeimos sukūrimu, partnerystės palaikymu, ekonomine parama, vaikų auginimu bei globa. Šeimos politikos pavyzdžiai gali būti tokie kaip paslaugos ir finansinė parama auginant vaikus, vaiko priežiūros ir motinystės / tėvystės atostogos, išmokos vaikams ir pašalpos bei su santuoka, bendru gyvenimu ir smurtu namuose susiję teisės aktai.

Be kita ko, Kamerman ir Kahn (1978) išskiria tris šeimos politikos apibrėžimo dimensijas. Pirmojoje dimensijoje šeimos politika yra kaip sritis, sutelkta į tam tikrų su šeima susijusių tikslų, pavyzdžiui, siekiant turėti sveikesnius vaikus, mažesnės finansinės naštos, susijusios su vaikų auginimu, ar didesnės moterų lygybės, apibūdinimą. Remiantis nurodytais tikslais, šeimos politikos parametrai gali apimti tokias sritis kaip pajamų pervedimai, mokesčių politika, sveikata, būstas, asmeninės socialinės paslaugos ir švietimas. Tuo tarpu antrojoje dimensijoje šeimos politika yra kaip socialinė priemonė, apimanti gyventojų, darbo rinkos bei socialinės kontrolės politiką. Galiausiai trečiojoje dimensijoje šeimos politika yra kaip perspektyva, daranti prielaidą, kad diskusijose dėl visos viešosios politikos turėtų būti išnagrinėti tokios politikos galimi padariniai šeimų gerovei. Palyginus aukščiau išskirtus šeimos politikos apibūdinimus, galima pastebėti, jog ganėtinai konkretų šeimos politikos apibrėžimą pateikia Gauthier (2002), kuri pažymi, jog tai yra politikos, skirtos šeimoms su vaikais, siekiant padidinti jų gerovės lygį, apjungimas. Be abejo, paramos šeimai politikos terminas yra suvokiamas ir kaip specifinis politikos rinkinys, kuris skirtas socialiniai pageidaujamo elgesio palaikymui, t. y. atsižvelgiant į vaisingumą, darbo ir šeimos įsipareigojimų pasiskirstymą pagal lytį namų ūkiuose ar moterų įsitraukimą į darbo rinką (Saraceno, 2011). Gali būti pateikiama dar viena užsienio literatūroje vyraujanti šeimos politikos charakteristika, apimanti įstatymus, reglamentus, išmokas bei programas, skirtas tam, kad būtų pasiekti konkretūs visos šeimos arba atskirų jos narių tikslai (Irwin et al, 2001).

Lietuviškoje literatūroje (ir teisės aktuose) taip pat galima išžvelgti gana gausią šeimos politikos apibrėžimų įvairovę. Pagal Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymo (2017, Nr. 17495) 2 straipsnio 3 dalį šeimos politika yra apibūdinama kaip „valstybinio valdymo principų ir plėtros kryptių, tikslų bei uždavinių nustatymas ir įgyvendinimas, siekiant sudaryti būtinas teises, socialines,

ekonomines, kultūrinės ir kitas sąlygas, stiprinančias šeimą, skatinančias jos stabilumą ir visavertį funkcionavimą“. Remiantis Stankūniene ir jos bendraautoriais (2001, p. 12), šeimos politika yra suprantama ne tik kaip vyriausybinių, bet ir vietinės valdžios, visuomeninių, bendruomeninių bei privačių organizacijų veiksmai, kuriais siekiama „<...> kurti sąlygas normaliam šeimų funkcionavimui; remti šeimas siekiant padėti joms realizuoti savo funkcijas; skatinti šeimas ir jų narius atlikti savo funkcijas; išreikšti prioritetinį šeimos modelį“. Anot Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), šeimos politika yra visi valstybės centrinių institucijų veiksmai, kuriais susitelkiama į šeimos gyvenimą, neatsižvelgiant nei į šeimos politikos tikslų, kurių siekiama, pobūdį, nei į ideologijos, kurių atstovai atlieka minėtus veiksmus, tipą.

Ganėtinai panašią šeimos politikos sampratą pateikia ir Žaltauskaitė (2015), teigdama, jog šeimos politika yra sprendimai bei priemonės, kuo vadovaujantis valstybės ir bando pasiekti norimą rezultatą. Vorevičienė bei Butkevičienė (2015) šeimos politiką apibrėžia tiek kaip tokia, kuri koncentruojasi į finansinę, socialinę bei institucinę pagalbą šeimoms, tiek kaip tokia, kuri atsižvelgia į visus individo poreikius, kartu įtraukiant politiką, apimančią iššūkių, su kuriais susiduria šeimos nariai, sprendimą ir galimybių raidą, kas skatina šeimų nepriklausomumą bei visapusišką jų aktyvumą užsiimant tam tikromis veiklomis. Tarp kitko, šios autorės pabrėžia, jog egzistuoja dvi skirtingos šeimos politikos sampratos, t. y. siauroji ir plačioji. Pažymima, jog pagal siaurąją sampratą šeimos politika yra kaip tokia, kuri „<...> orientuota į poras su vaikais ir (arba) vienišus tėvus arba kaip politikos priemonės, apimančios tik šeimas su ikimokyklinio amžiaus vaikais“ (Vorevičienė ir Butkevičienė, 2015, p. 78). Kitaip yra su antrąja šeimos politikos samprata, apimančia „<...> ir kitas viešosios bei socialinės politikos sritis, kuo siekiama pagerinti šeimos gyvenimą ne tik finansiniu aspektu“ (Vorevičienė ir Butkevičienė, 2015, p. 78). Pasak Tarmagadzės (2012), šeimos politika yra labai svarbi valstybės viešosios politikos dalis, daranti akivaizdų poveikį kiekvieno žmogaus gyvenimui (net ir tų žmonių, kurie negyvena šeimoje).

Apibendrinant, galima teigti, jog šeimos politika yra tokia sritis, kuri siekia padėti šeimoms gyventi visavertį gyvenimą. Pagalba šeimoms suteikiama pasitelkiant tiek centrinių valstybės institucijų, tiek įvairaus pobūdžio organizacijų priemones.

2. Šeimos politikos tikslai ir modeliai

Kalbant apie šeimos politikos tikslus, pažymėtina, kad nutarimo dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo (2008, Nr. 69-2624) 3 straipsnio 1 dalyje yra konstatuojama, jog valstybinės šeimos politikos tikslas yra įgyvendinti tokią šeimos politiką, „<...> kuri užtikrintų bendrąsias sąlygas teikiant diferencijuotą valstybės ir visuomeninių institucijų pagalbą šeimai visose srityse, siekiant, kad būtų sudarytos sąlygos jai būti autonomišku, atsakingu, tvirtu, stabiliu, aktyviu ir savarankišku institutu, gebančiu visavertiškai atlikti savo funkcijas“. Tuo tarpu mokslinėje literatūroje pastebimas tikslų susijusių su vaikų skurdo, lyčių nelygybės mažinimu, gimstamumo skatinimu bei vyro, kaip šeimos maitintojo, viešpatavimo šeimoje užtikrinimu, išskyrimas (Stankūnienė et al, 2001). Pasitelkusi Lohmann (2009) mintimis kone identiškus šeimos politikos tikslus aptaria ir Senkuvienė (2018), nurodydama, jog jie susideda iš vaikų gerovės, lyčių lygybės užtikrinimo, šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo. Ganėtinai panašius šeimos politikos tikslus, tokius kaip gimstamumo didinimas, emigracijos mažinimas, šeimų stabilumo didinimas, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas, išvardija LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Civitta (2018). Kitaip tariant, norima:

- prisidėti sprendžiant demografinę krizę;
- sudaryti žmonėms palankesnes sąlygas šeimų kūrimui, taip juos išlaikant Lietuvoje;
- mažinti didelį skyrybų skaičių pasitelkiant šeimų gebėjimų stiprinimą sprendžiant tam tikrus sunkumus su kuriais jie susiduria;
- mažinti tų šeimų, kurios gyvena žemiau skurdo ribos ir patiria socialinę atskirtį, skaičių.

Įvairesnį šeimos politikos tikslų klasifikavimą, remdamasi ekspertų požiūriu, pateikia Jančaitytė (2011), išryškindama septynis šeimos politikos tikslus, turinčius sąsają su skurdo ir socialinės atskirties mažinimu šeimų atžvilgiu, lyčių lygybės, gimstamumo bangos skatinimu, taip pat tiek vaiko, tiek pačios šeimos gerovės, jos savarankiškumo užtikrinimu, tinkamos aplinkos šeimai kūrimu bei galimybių atlikti reikiamas funkcijas sudarymu. Stankūnienės, Maslauskaitės ir Baublytės (2013), kurios vadovavosi Thevenon ir kitais (2009), teigimu, mišrus šeimos politikos tikslų rinkinys susideda iš siekio mažinti vyraujančius gyvenimo lygio skirtumus atsirandančius tarp šeimų, kurios turi ir tų, kurios neturi vaikų pasitelkiant išlaidų vaikams kompensavimą. Kiti tikslai atskleidžia siekį mažinti šeimų ir atskirai vaikų skurdą, didinti vaikų apsirūpinimą materialinėmis ir dvasinėmis gėrybėmis, gerinti pastarųjų socialinę raidą, taip pat teigiamai paveikti demografinę situaciją padedant tėvams turėti pageidaujamą vaikų skaičių, didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje, derinti su darbu ir šeima susijusius įsipareigojimus bei didinti būtent su vaikų priežiūra ir darbu susijusią lyčių lygybę.

Remiantis Stankūniene, Maslauskaite ir Baublyte (2013, p. 23), galima teigti, jog vėliau atsiradusiuose Thevenon (2011) darbuose pateikiamas detalesnis prieš tai išvardintų tikslų nagrinėjimas, susijęs su:

- skurdo mažinimu ir pajamų palaikymu. Paprastai tai yra įgyvendinama „<...> mokant specialias pašalpas mažai pajamų turinčioms šeimoms su vaikais ir yra svarbiausias anglosaksų šalių šeimos politikos aspektas“;
- tiesioginiu ekonominių išlaidų kompensavimu vaiko atžvilgiu. Šiuo atveju ekonominės išlaidos susideda iš tiesioginių išmokų arba mokesčių pervedimų, kurių tikslas sumažinti šeimų, kurios turi ir tų, kurios neturi vaikų, gyvenimo lygio skirtumą;
- įsitraukimo į darbo rinką skatinimu. Dalyvavimas darbo rinkoje sudaro sąlygas pasiekti stabilumą, kurį sudaro du komponentai: ekonominė ir finansinė gerovė. Tuo bandoma išspręsti klausimus susijusius tiek su šeimos gerove, tiek su darbo-šeimos įsipareigojimų derinimu, „<...> šeimai palankioje aplinkoje realizuojamos trijų rūšių priemonės: tėvystės atostogos, garantuojančios pajamų ir užimtumo saugumą; mažų vaikų priežiūros paslaugos, adaptuotos atsižvelgiant į tėvų užimtumo režimą; mokesčių bei paskatų sistema, skatinanti dirbti“;
- lyčių lygybės tobulinimu. Orientuojamasi į vienodą tiek apmokamo, tiek neapmokamo darbo pasidalijimą tarp vyro ir moters. Pastaruoju aspektu siekiama taikyti mokesčius, atostogų sistemą susijusią su vaikų priežiūra ir pan.;
- rėmimu ankstyvame vaikystės tarpsnyje. Parama reikalinga tam, kad tobulinti „<...> vaiko raidos aplinką, sudaryti tėvų ir formalių vaiko priežiūros paslaugų suderinamumo sąlygas“;
- gimstamumo skatinimu. Galima pastebėti, jog gimstamumo skatinimo tikslas dažnai nėra aiškiai apibrėžiamas, tačiau su tokiais iššūkiais kaip menkas gimstamumas, senėjanti visuomenė susiduria dauguma šalių (Thevenon, 2011 cituota Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Be to, reikšminga atskleisti ir tokius 2003 metų „Gyventojų (demografinės) politikos strategijos“ projekte aptariamus esminius šeimos politikos tikslus, kuriais siekiama „skatinti savarankiškas ir demokratiškas šeimas, pagrįstas narių savitarpio globa ir atsakomybe, užtikrinančias kartu kaitą ir perimamumą“ (Stankūnienė, Jasilionienė ir Jančaitytė, 2005, p. 156), taip pat svarbiausių šeimos funkcijų įvykdymo užtikrinimui motyvuoti šeimas veikti autonomiškai ir aktyviai. Nepaisant to, dėmesys yra sutelkiamas taip pat į inicijavimą ne tik socialinių, bet ir ekonominių, kultūrinių sąlygų tam, kad jos stiprintų šeimas ir garantuotų jų tinkamą funkcionavimą (Stankūnienė, Jasilionienė ir Jančaitytė, 2005).

Analizuojant šeimos politikos modelius, pirmiausia, svarbu išskirti bendros paramos šeimai, dviejų darbo užmokesčių ir į rinką orientuotos šeimos politikos modelius. Kalbant apie bendrą paramos šeimai politiką, tai šalyse, kuriose dominuoja toks šeimos politikos modelis, šeimoms, auginančioms aštuoniolikos metų nesulaukusius vaikus, skiriama piniginė parama paprastai net neturi sąsajos su tėvų užimtumu bei nepriklauso nuo gaunamo darbo užmokesčio. Kitas, dviejų darbo užmokesčių paramos šeimai politikos modelis pasižymi tokiais principais kaip universalumas ir lygybė, bei valstybėms, kuriose vyrauja būtent toks modelis, yra aktualus klausimas susijęs su visų tose šalyse gyvenančių asmenų lygybės ir aukšto pasitenkinimo gyvenimo lygiu užtikrinimu. Liberalaus socialinės gerovės politikos modelio valstybėse neretai pasitaiko trečiasis, į rinką orientuotas šeimos politikos modelis. Tokio pobūdžio šalyse šeimos, turinčios vaikų, turi galimybę gauti tik minimaliai būtiną paramą, pavyzdžiui, minimalias universalias išmokas, socialinio draudimo formas (Esping-Andersen, 1990, 1999 cituota Stankūnienė et al, 2001; Dijk ir Lippe, 1998, Korpi, 1999 cituota Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Pasak Žalimienės (2015), kuri rėmėsi Kamerman ir Khan (1978), gali būti aptariami ir kitokie šeimos politikos modeliai – implicitinis arba eksplisitinis. Eksplisitinė yra tokia šeimos politika, kuri apima skaidrius tikslus, charakterizuojama kaip turinti institucines ribas, kai nusakomi konkretizuoti su šeima ar atskirais jos nariais susiję tikslai. „Tuo tarpu implicitinė šeimos politika suprantama kaip sudedamoji kitų politikų dalis, neturinti suderintų visaapimančių tikslų (Kamerman, 2010), o šeimos politikos elementai yra „išsibarstę“ po įvairias politikas, kurios tiesiogiai nesiejamos su šeima (nors daro poveikį šeimai)“ (Kamerman ir Khan, 1978 cituota Žalimienė, 2015, p. 43). Tai reiškia, jog valstybėje nėra tiesioginės orientacijos į šeimą, tačiau pastebima netiesioginė įtaka raidai susijusiai su šeimos institutu (Kamerman ir Khan, 1978 cituota Žalimienė, 2015). Be aptartų gali būti nurodomi tokie šeimos politikos modeliai kaip „piniginės ar nepiniginės paramos šeimai politika, dominuojant paternalizmo ar autonomijos principui; universali parama šeimai su vaikais ar skurdžiai gyvenančių šeimų rėmimo politikos modelis; šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas ar globos šeimoje rėmimo politika“ (Žalimienė, 2015, p. 43), taip pat parama skiriama tėvų pareigų įgyvendinimui ar vaiko aprūpinimas valstybės ir bendruomenės atžvilgiu, be tėvų globos likusio vaiko globa (rūpyba) šeimynoje ar stacionariose socialinės globos įstaigose.

Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė (2013), remdamosi Kontula ir Soderling (2008), akcentuoja dar vieną šeimos politikos modelių grupę, kurią sudaro paslaugų nukreiptų į vaikų priežiūrą modelis, pasižymintis tuo, kad parama visų pirma yra skiriama darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo tobulinimo paslaugoms, taip pat pajamų pervedimai, kur didžiausias dėmesys yra kreipiamas ne į

paslaugų, o į išmokų augimą. Šiuo atveju bandoma sustiprinti arba vyro, kaip šeimos maitintojo, modelio vyravimą, arba susitelkti ties darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimu, tuo pačiu siekiant praplėsti darbą ne visą darbo laiką. Be kita ko, į aptariamą šeimos politikos modelių grupę yra įtraukiama tiek darbo rinkos, kai yra tinkamai praplėstas darbas ne visą darbo laiką, tiek pristomos vaikų priežiūros namuose modeliai, kas, skirtingai nuo aukščiau paminėtų modelių, būdinga mažiau dosnioms valstybėms.

Tikslinga būtų išnagrinėti, palyginus, detalią šeimos politikos modelių tipologiją. Remiantis Thevenon (2008, 2011), Thevenon ir kt. (2009), Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė (2013, p. 30) nurodo atskirą plačiai aprašytų šeimos politikos modelių, kurių pirmasis yra apibrėžiamas sekančiai: „šeimos politika nepertraukiama, visapusiška, dosniausia pagal bendras investicijas ir investicijas į vaikų priežiūros (atostogas ir vaikų priežiūros paslaugas) rėmimą“, rinkinį. Tai gali būti suprantama kaip viešoji politika, kurianti galimybes tėvams, kuriems gimė vaikas, tam tikrą laiką nedalyvauti darbo rinkoje, ir tai yra reguliuojama pasitelkiant nesudėtingai prieinamas paslaugas susijusias su vaikų priežiūra. Akcentuotina, jog vaikų priežiūros paslaugas ikimokyklinio amžiaus vaikams finansuoja tokios Šiaurės Europos valstybės kaip Suomija, Švedija, Norvegija, Danija bei Islandija. Antrąjį šeimos politikos modelį galima įvardinti tokį, kuris orientuotas į vaikų, esančių ikimokyklinio amžiaus, priežiūrą ir šeimų, kurios turi menkas pajamas. Šiuo atveju konstatuojama, kad vaiko priežiūros atostogos trunka ganėtinai trumpą laikotarpį ir yra menkai apmokamos. Būtent iki trejų metų trunkančių vaikų priežiūros bei vaikų ugdymo paslaugų kokybė yra prastesnė bei jų kaina yra aukštesnė. Pažymėtina taip pat ir tai, jog vyrauja nemenkos išmokos šeimoms, ypač toms, kurios patiria skurdą. Be to, moterys, kurios augina vaikus iki jiems sukaks šešeri metai, paprastai dirba ne visą darbo laiką, todėl pastebimi dideli skurdo rodikliai, kokie yra ir kalbant apie gimstamumo rodiklius, ypač Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Australijoje, JAV ir kt. (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Trečiąja šeimos politikos modelio, dominuojančio Italijoje, Graikijoje bei Ispanijoje, grandimi yra apibūdinama silpnumu pasižyminti šeimos politika. Čia, skirtingai nei antrajame modelyje, galima paminėti ilgai trunkančias atostogas, tačiau jos vis tiek yra menkai apmokamos, egzistuoja „<...> mažos finansinės išmokos, menkai išvystytos vaikų priežiūros paslaugos“ (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013, p. 31). Ketvirtasis šeimos politikos modelis yra susijęs su dosnia šeimos politika, gausia parama šeimoms, įvairiomis paramos schemomis. Pastarajame modelyje vyrauja darbo-šeimos įsipareigojimų derinimo priemonės, tačiau jos skiriasi atsižvelgiant į vaikų kiekį. Išlaidos šeimų rėmimui yra gausios ir labiau susitelkusios ties didesnėmis šeimomis. Pastebimas tiek vaikų priežiūros, tiek vaikų esančių mokyklinio amžiaus paslaugų, kas labiausiai išvelgiama Prancūzijoje, išplėtojimas. Penktoji šeimos politika, kuri dominuoja Rytų bei Vidurio Europos šalyse, yra suvokiama kaip tranzicinė. Vaiko

priežiūros atostogų trukmės ir paramos jų metu, skirtingai nei vaikų priežiūros paslaugų plėtojimo bei galimybės jomis pasinaudoti, atžvilgiu, minėtos šalys turi sąryšį su Prancūzija. Šeštąją šeimos politiką, labiau būdingą Prancūzijai, galima apibūdinti kaip orientuotą į šeimą. Tokio tipo šeimos politika, įsikišant valstybei, bando spręsti klausimus susijusius su mažais gimstamumo rodikliais, todėl fokusuojamasi tiek ties pinigine, tiek nepinigine parama šeimoms, taip siekiant skatinti gimstamumą. Daugiausia dėmesio čia sulaukia gausesnės šeimos, akcentuojant sekantį principą – sudaryti galimybes tėvams turėti tiek vaikų, kiek jie pageidauja (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Septintasis – pabrėžiantis tradicinį šeimos išsaugojimą – šeimos politikos modelis. „Valstybė, iš dalies prisiimdama atsakomybę už paramą šeimai, pasisako už tradicinę vyro maitintojo šeimą ir tiki svarbiu šeimos, bendruomenės ir labdaros vaidmeniu remiant šeimą“ (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013, p. 33). Pagrindinis išvelgiamas iššūkis yra tas, kad neužtikrinamos sąlygos moterims tuo pačiu metu ir dirbti, ir turėti šeimą dėl per menkai išvystytų vaikų priežiūros paslaugų, tačiau nepaisant viso to, tokio pobūdžio šeimos politika, pagrinde vyraujanti Vokietijoje, yra traktuojama kaip palanki. Galiausiai, aštuntojo šeimos politikos modelio akcentas – neintervencinė, į šeimą nukreipta šeimos politika, kuria ryškiausiai pasižymi Didžioji Britanija. Valstybių, kuriose egzistuoja tokia politika, vyriausybės orientuojasi į paramą būtent toms šeimoms, kurios skursta. Skiriama parama šeimoms yra menka, be to, moterys nėra skatinamos užsiimti darbine veikla, tačiau išmokas, nors ir ne itin dosnias, jos gauna (Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, 2013).

Apibendrinant, galima pažymėti, kad šeimos politikos tikslai daugiausia yra susiję su tokių problemų kaip išteklių stoka, socialinė atskirtis mažinimu, taip pat su lygių moterų ir vyrų teisių bei galimybių užtikrinimu, gimstamumo lygio pakėlimu ir galimybe derinti darbo sąlygas ir šeimos įsipareigojimus. Kalbant apie šeimos politikos modelius, tai pagrindiniai jie asocijuojasi su materialine ir nematerialine pagalba, užimtumu ir teisių bei laisvių užtikrinimu nepaisant lyties.

3. Šeimos politikos priemonės

Mokslinėje literatūroje egzistuoja ganėtinai įvairiapusis šeimos politikos priemonių skirstymas. Aidukaitė ir Senkuvienė (2019) susitelkdamos į Lietuvoje egzistuojančias pagrindines šeimos politikos priemones, teigia, jog jas sudaro universali parama, mokama nepriklausomai nuo šeimos turimo turto ir pajamų lygio, bei socialinė parama, kuri skiriama nepasiturinčioms šeimoms atsižvelgiant į jų gaunamas pajamas. Viena svarbiausių universalios paramos, kaip priemonės, sudedamųjų dalių Lietuvoje yra nurodoma vienkartinė išmoka gimus vaikui – 440 eurų (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Kita universalios paramos dalis yra kiekvieną mėnesį vaikui nuo gimimo iki 18 metų mokama išmoka, paprastai vadinama „vaiko pinigais“ (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019). Pažymėtina, kad pastaroji išmoka nuo 2021 metų sausio mėnesio siekia 70 eurų, o negalią turintiems, taip pat esantiems iš gausių šeimų vaikams – 111,2 euro (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Tarp kitko, ši išmoka gali būti skiriama ir iki tol, kol asmeniui sukaks 21 metai, tačiau tik tuo atveju, jei jis mokosi pagal bendrojo ugdymo programą (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019).

Svarbu aptarti ir dar vieną, ganėtinai dosnią, šeimos politikos priemonę – vaiko priežiūros atostogų sistemą. Pagal 2019 metų sausio mėnesį įsigaliojusius pakeitimus vienam iš tėvų, esančiam vaiko priežiūros atostogose ir pasirinkusiam gauti išmoką iki vaikui sueis vieneri metai, yra skiriama išmoka sudaranti 77,58 procento išmoką gaunančio asmens kompensuojamojo uždarbio dydžio, kita vertus, jei pasirinktas išmokos gavimas iki vaikui sukaks dveji metai – išmokos dydis iki vaikui sueis vieneri metai siekia 54,31 procento, o iki vaikui sukaks dveji metai, išmokos dydis sudaro tik 31,03 procento išmoką gaunančio asmens kompensuojamojo uždarbio dydžio (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Ne mažiau reikšminga šeimos politikos priemonė yra motinystės atostogos, trunkančios 126 kalendorines dienas ir kuriomis gali pasinaudoti moterys nuo 30 nėštumo savaitės (Sodra, 2021). Egzistuoja ir lyčių lygybę skatinančios tėvystės atostogos, kurios tarp vyrų yra populiareesnės nei vaiko priežiūros atostogos. Pabrėžiama, jog turintys teisę į tėvystės atostogas, trunkančias 30 kalendorinių dienų, tėvai jomis gali pasinaudoti bet kuriuo laikotarpiu nuo jų vaiko gimimo iki jam sukaks trys mėnesiai (Aidukaitė ir Senkuvienė, 2019).

Kalbant apie platesnį šeimos politikos priemonių skirstymą, tai jis, remiantis LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Civittos (2018) pateikiama informacija, pirmiausia apima dvi kategorijas: finansines paskatas ir paslaugas. Finansinėmis paskatomis šeimoms yra laikoma šeimoms ir vaikams skiriama parama pinigais. Į finansinių paskatų sąrašą galima įtraukti nemenką skaičių išlaidų kompensavimo priemonių, tokių kaip vienkartinę išmoką vaikui; išmoką tuo atveju, kai vienu metu

gimsta daugiau nei vienas vaikas; išmoką kario, kuris atlieka privalomąją pradinę karo tarnybą, vaikui; vienkartinę išmoką kūdikio besilaukiančiai moteriai; išmoką asmens, kuris mokosi ar studijuoja, vaiko priežiūrai; vaiko pinigus, motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokas, taip pat ir sveikatos apsaugos priemonių, pavyzdžiui, ligos išmoką sergančiam vaikui ir kitų priemonių, t. y. globos (rūpybos) išmoką; išmoką įvaikinus vaiką; piniginę socialinę paramą, kurią sudaro socialinė pašalpa ir būsto, geriamojo vandens ir karšto vandens išlaidų kompensacija; paramą šeimoms, kurios yra nepasiturinčios, mokinio reikmenims įsigyti bei paramą pastarosioms šeimoms įsigyti ar išsinuomoti būstą.

Aptariant paslaugas, galima teigti, kad jas daugiausia apima paslaugos susietos su švietimo, socialinėmis bei sveikatos apsaugos priemonių sritimis. Švietimo priemonės, šiuo atveju, susideda iš sekančių paslaugų: šeimos ir sociokultūrinių įgūdžių ugdymo, pozityvios tėvystės mokymų; transporto lengvatų moksleiviams; vaikų nuo gimimo iki jiems sueis šešeri metai ikimokyklinio ugdymo ir vaikų neformaliojo ugdymo. Išlaidų kompensavimo priemonės sudaro galimybę vaikams nemokamai pasinaudoti transporto paslaugomis, o į sveikatos apsaugos priemonių lauką yra įtraukiamos sveikatos apsaugos priemonės – psichosocialinės paslaugos. Vertėtų išskirti ir kitas priemones, aprėpiančias neteisminių konfliktų sprendimą, kitaip mediaciją; vaikų vasaros užimtumo organizavimą; vaikų dienos ir socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas; vaiko priežiūros paslaugas; apgyvendinimą nakvynės namuose ir krizių centruose; socialinę globą ir moksleivių nemokamą maitinimą (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Civitta, 2018).

Tuo tarpu, pavyzdžiui, australų mokslininkas McDonald (2000), vadovaudamasis Heitlinger (1991), išskiria tokias šeimos politikos priemones kaip finansinį skatinimą, kuris susideda iš periodinių, vienkartinių išmokų ar paskolų, mokesčių lengvatų, kreditų ar atskaitymų, nemokamų ar subsidijuojamų paslaugų, ar prekių vaikams bei būsto subsidijų, taip pat darbo ir šeimos derinimo intervencijas, kurias sudaro motinystės / tėvystės, vaiko priežiūros atostogos, lanksčios darbo valandos bei trumpalaikės atostogos, kovos su diskriminacija įstatymai ir lyčių lygybė darbo rinkoje. Be to, yra išskiriami ir plataus masto socialiniai pokyčiai, remiantys vaikus ir tėvystę – užimtumo intervencijos, tinkama vaikams aplinka, lyčių lygybė, santuokos ir santykių palaikymas bei teigiamo socialinio požiūrio į vaikus ir tėvystę ugdymas. Pažymėtina, jog su šiuo šeimos politikos priemonių skirstymu yra plačiai susijusios Sobotkos (2011) bei Fux (2002) įvardijamos šeimos politikos priemonės. Sobotka (2011), remdamasis Thevenon (2011), akcentuoja tokias šeimos politikos priemones: piniginius pervedimus (pavyzdžiui, „premią už kūdikį“ arba mokesčių lengvatas tėvams), atostogas (ypač motinystės arba vaiko priežiūros atostogas, taip pat ir trumpalaikes atostogas susirgus vaikui), aprūpinimą infrastruktūra (ypač vaikų priežiūros įstaigas). Pabrėžiama, kad Fux (2002) nurodo beveik analogiškas politikos priemones

susijusias su šeima: išmokas skirtas šeimai; tiek motinystės, tiek vaiko priežiūros atostogų schemas; paslaugas susijusias su viešosiomis vaikų priežiūros paslaugomis; mokesčių lengvatas.

Panašų šeimos politikos priemonių skirstymą pateikia Den Dulk, Peters ir Poutsma (2012), tik šalia lanksčių darbo formų, atostogų bei vaiko priežiūros paslaugų yra numatomos ir kitos priemonės, t. y. laisvalaikio organizavimas, konsultacijos darbuotojams šeimos ir darbo derinimo klausimais bei informavimas apie jau aukščiau minėtas mokesčių lengvatas, motinystės / tėvystės atostogas. Visus prieš tai aptartus autorių skirstymus apjungia Gvaldaitės ir Kirilovos (2014) išdėstytos tiesioginės ir netiesioginės šeimos politikos priemonės. Pasak jų, tiesioginėms šeimos politikos priemonėms yra priskiriamos ne tik išmokos vaikui, bet ir motinystės, tėvystės išmokos, psichologo konsultacijų, socialinio darbo paslaugų teikimas, infrastruktūros vaiko priežiūrai plėtojimas ir kt. Tuo tarpu netiesioginėms šeimos politikos priemonėms yra priskiriamos „<...> darbo rinkos politikos priemonės, užtikrinančios geresnę šeimos ir darbo išsipareigojimų derinimą (pvz., lanksčių darbo formų diegimas), palanki šeimoms būsto politika, mokesčių lengvatos, švietimo sistemos priemonės“ (Gvaldaitė ir Kirilova, 2014, p. 255). Panašumų galima išvelgti ir tarp Jančaitytės (2004), kuri vadovavosi Henneck (2003), internetine svetaine <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/home> ir Neyer (2003), bei Korpi (2000) pateikiamų šeimos politikos priemonių. Jančaitytė (2004), kaip ir Korpi (2000), įvardija ne tik tokias šeimos politikos priemones kaip motinystės, tėvystės atostogas, įstaigas skirtas vaiko priežiūrai, bet taip pat ir specialiąsias atostogas tėvui. Vienintelis skirtumas yra tas, jog pastarasis autorius išvardintas priemones papildo dar viena priemone, t. y. darbo vietos išsaugojimu esant motinystės / tėvystės atostogose (Korpi, 2000).

Verta pabrėžti, jog šiek tiek kitokias šeimos politikos priemones nurodo Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2011) remdamasi Kaufmanno (2006) išskirtomis keturiomis pagrindinėmis priemonėmis:

- statuso (teisinė) intervencija. Tai apima reguliuojamus tėvystės santykius, santuokos sudarymą ar nutraukimą, vaiko teises, paveldėjimo klausimus. Be to, tai apima tokias sritis kaip apsaugą darbo vietoje motinų atžvilgiu, vienišų tėvų atleidimo nuo karo tarnybos galimybę, teisę gauti motinystės arba tėvystės atostogas, tėvų dalyvavimą parenkant vaikų ugdymo programą ir pan.;
- ekonominė intervencija. Tai yra susiję su mokesčių lengvatomis, programomis, kuriomis siekiama kovoti su skurdu (įskaitomos vaiko arba šeimos pašalpos);
- ekologinė intervencija. Tai yra tokios šeimos politikos priemonės, kurios daro poveikį galimybėms šeimų ir vaikų atžvilgiu. Tokio pobūdžio priemonės susideda iš vaikų žaidimų aikštelių įrengimo, taip pat planavimo, popamokinės veiklos vaikams, priemonių susijusių su

apgyvendinimo politika, bendrojo ugdymo mokyklų, ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklo kūrimo ir to, kiek jos gali pasiekti šeimas bei socialinių paslaugų teikimo;

- asmeninė intervencija. Tai yra tokios šeimos politikos priemonės, kurios yra susijusios su asmenų galimybėmis, kurias jie turėjo prieš susilaukiant vaikų, atkūrimu. Šios priemonės apima tokias paslaugas kaip ugdymas, švietimas, sveikatos apsauga, tėvų konsultacijos, psichologų pagalba ir kt.

Akcentuotina, jog kiek kitokias šeimos politikos priemones aprašo ir Maslauskaitė su bendraautoriais (2004) bei Bučaitė-Vilkė ir kt. (2020). Anot Maslauskaitės ir kt. (2004) šeimos politikos priemonės susideda iš teisinės bazės, kuri reglamentuoja šeimos gyvenimą bei reformas socialinio aprūpinimo sistemos srityje, taip pat klausimų susijusių su švietimo tarpusavio santykiais, psichologo pagalba šeimai, įgūdžių lavinimu tarpusavio santykiuose ir tam tikro gerinimo susieto su šeimos galimybėmis naudotis ekonominiais ir kitokio pobūdžio resursais. Tuo tarpu pagal Bučaitės-Vilkės ir jos bendraautorių (2020) skirstymą, šeimos politiką sudaro tokios priemonės kaip trukmės vaiko priežiūros atostogoms skyrimas, darbo rinkos priemonių lankstumas bei valstybinės paramos vaiko priežiūros srityje teikimas.

Prasminga pažymėti Gauthier (2002) aptartas bei jau anksčiau minėtas panašias šeimos politikos priemones – tiesiogines ir netiesiogines pinigines išmokas bei paramą dirbantiems tėvams. Pirmuoju atveju vyriausybės gali teikti tiesioginę finansinę paramą šeimoms, pavyzdžiui, mėnesinę išmoką šeimai arba netiesioginę, pavyzdžiui, mokesčių lengvatas išlaikomiems vaikams. Antruoju atveju, didėjant moterų dalyvavimui darbo rinkoje, vyriausybės vis daugiau dėmesio skiria dirbančių tėvų paramai, todėl pastariesiems gali būti teikiama įvairi parama, įskaitant motinystės, vaikų priežiūros atostogas, lankstų darbo laiką bei galimybę lankyti vaikų priežiūros įstaigas (Gauthier, 2002). Išskiriamos ir plačiau panagrinėtos sekančios šeimos politikos priemonės, susijusios su įstatymais ir normomis, pašalpomis ir lengvatomis bei paslaugomis. Kalbant apie įstatymus ir normas, jais yra numatoma tai, kaip funkcionuoja, kuriasi šeimos, taip pat, kokios yra paramos šeimai gavimo sąlygos. Tuo tarpu aptariant pašalpas, dažniausiai jos yra taikomos tokios: „vaiko pašalpa (dažniausiai mokama iki pilnametystės ar kol vaikas mokosi); motinystės pašalpa, išmoka nėštumo ir pogimdyminių atostogų metu; gimimo pašalpa (vienkartinė pašalpa gimus vaikui); vaiko priežiūros pašalpa, išmokama vaiko priežiūros atostogų metu; pašalpa šeimai, kurioje yra tik vienas iš tėvų <...>“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 15), taip pat menkai aprūpintiems šeimoms skiriama pašalpa ir kitos socialinės pašalpos, kurias gauna šeimos sudėtingu jiems laikotarpiu, pavyzdžiui, maitintojo mirties atveju arba tuo atveju, jei šeimoje yra asmenys turintys specifinių poreikių tokių kaip, pavyzdžiui, nedarbingumas ar neįgalumas.

Stankūnienės ir kt. (2001, p. 16) teigimu, lengvatos tarpusavyje gali nemenkai skirtis, t. y. gali būti „mokesčių bei paslaugų sferos lengvatos šeimoms su vaikais, užimtumo ir pan.“. Pabrėžiama ir tai, kad darbo rinkoje egzistuojančios lengvatos, susijusios su užimtumu ne visą darbo laiką, slenkančiais darbo grafikais, vis labiau „<...> tampa vienu svarbiausių paramos šeimai politikos plėtros būdų socialinės gerovės šalyse. Tai yra viena pagrindinių priemonių, padedančių tėvams (motinai ir tėvui) derinti šeimos funkcijas su profesine veikla ir saviraiška gyvenime“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 16). Kalbant apie paslaugas, tai svarbiausiomis yra laikomos paslaugos skirtos vaikų priežiūrai bei ugdymui – pirmiausia pailgintos dienos grupės paslaugos, įstaigų, teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas, plėtojimas ir kt. „Šių paslaugų kiekybinės ir kokybinės charakteristikos prižiūrint mažamečius ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus yra labai svarbi paramos šeimai, auginančiai vaikus, sritis <...>, kurianti prielaidas moters ir vyro lygių galimybių idėjai įgyvendinti bei išplečianti šeimos ekonominio gyvybingumo galimybes“ (Stankūnienė et al, 2001, p. 16).

Apibendrinant, svarbu pabrėžti, jog šeimos politikos priemonės sudaro pinigines išmokos, mokestinės lengvatos, atostogos skirtos auginti vaikus: vaiko priežiūros, motinystės / tėvystės, taip pat švietimo, socialinės ir sveikatos apsaugos paslaugos, įstatymai deklaruojantys esminius šeiminio gyvenimo akcentus. Galima išskirti ir tokias priemones kaip vaiko priežiūros įstaigos, įvairios šeimoms skirtos konsultacijos ir pan.

4. Gausios šeimos samprata, tipai ir poreikiai

Šių laikų Europos šalyse nėra sutinkamas bendras gausios šeimos apibrėžimas. Tai reiškia, jog vienose šalyse gausi šeima traktuojama kaip šeima, turinti tris ir daugiau vaikų, kitose šalyse tam, kad šeima būtų laikoma gausia, joje turi augti bent keturi vaikai. Neretai pastebima, kad kai kuriose valstybėse šeimoms, auginančioms du vaikus, yra skiriamos tam tikros paramos priemonės, kurias gauna gausesnės šeimos (Senkuvienė, 2021). Pažymėtina, jog vienų autorių teigimu gausios šeimos kaip formaliosios ar oficialiosios sampratos iš vis neegzistuoja (Bradshaw, 2006 cituota Senkuvienė, 2021), tuo tarpu kiti autoriai pateikia ganėtinai konkretų gausių šeimų apibūdinimą, t. y. pabrėžia, jog tai yra poros ar asmenys, auginantys 3 ir daugiau bendrų / biologinių vaikų (Bujard et al, 2019 cituota Senkuvienė, 2021), nors ir tvirtina, kad tai nėra vienintelė galima tokių šeimų charakteristika. „Todėl galima teigti, kad gausi šeima nėra universali samprata, turinti visuotinai priimtą apibrėžimą“ (Senkuvienė, 2021, p. 52).

Kalbant apie Lietuvoje egzistuojančią gausių šeimų sampratą, tai, vadovaujantis Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymo (2018, Nr. 11730) 2 straipsnio 1 dalimi, gausi šeima gali būti suprantama kaip ta, kurią sudaro tėvai, globėjai, auginantys ir / ar globojantys 3 ar daugiau vaikų iki aštuoniolikos metų, „<...> taip pat susituokęs asmuo, su kuriuo teismo sprendimu dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium yra likę gyventi jų trys ar daugiau vaikų iki 18 metų, arba vienas iš tėvų ir jų trys ar daugiau vaikų iki 18 metų <...>“. Prie šios sąvokos taip pat yra priskiriamos minėtų tėvų, globėjų pilnametės nesusituokusios ir savo vaikų neturinčios atžalos iki 24 metų, kurios niekur nedirba bei nevykdo savarankiškos veiklos, ir, kurios „<...> mokosi pagal bendrojo ugdymo programą ar pagal formaliojo profesinio mokymo programą pirmajai kvalifikacijai įgyti arba studijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės studijų formos programą, arba bendrojo ugdymo mokyklas baigę šių šeimų vaikai laikotarpiu <...>“ (Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymas, 2018, Nr. 11730) nuo tos dienos, kai baigia bendrojo ugdymo programą iki einamųjų metų rugsėjo 1 dienos.

Gali būti išskiriami keli gausių šeimų tipai: darni daugiavaikė, socialinės rizikos daugiavaikė ir mažas pajamas gaunanti daugiavaikė šeimos. Darni daugiavaikė šeima yra suvokiama kaip šeima, turinti tris ir daugiau vaikų ir deramai vykdanči šeimoms įsipareigojimus susijusius su vaikų priežiūra ir šeimos gerovės užtikrinimu finansiniu atžvilgiu, taip pat nesudėtingai prisitaikanti prie besikeičiančių sąlygų bei negaunanti valstybės finansinės pagalbos. Tuo tarpu socialinės rizikos daugiavaikė šeima yra tris ir daugiau vaikų auginanti šeima, kurioje vyrauja aplinka, daranti negatyvią įtaką vaikų, kaip asmenybių, raidai. Tokio pobūdžio šeimoje yra patiriami socialinės rizikos veiksniai, t. y. piktnaudžiavimas alkoholiniais gėrimais, narkotinėmis ar kitokiomis medžiagomis, socialinių įgūdžių stoka, smurtas,

įsitraukimas į nusikalstamą veiką ir pan. Kitas gausios šeimos tipas yra siejamas su mažas pajamas turinčia daugiavaike šeima, kurią sudaro trys ir daugiau vaikų, ir kuriai yra skiriama finansinė parama dėl per menkų šeimos gaunamų mėnesinių pajamų (Vaišneiderienė, 2015).

Remiantis Lazutkos ir kt. (2008) atliktos anketinės apklausos duomenimis apie šeimas, turinčias tris ir daugiau vaikų, yra išskiriami šie aptariamų šeimų poreikiai nuo labiausiai iki mažiausiai, šeimų nuomone, reikalingo poreikio patenkinimo:

- gausesnės vaiko pašalpos;
- didesnė pagalba leidžiant vaikus į mokyklą;
- stomatologo paslaugų vaikams užtikrinimas;
- didesnis medicininių paslaugų vaikams užtikrinimas;
- pagalba mokant mokesčius už būstą, komunalines paslaugas;
- gausesnės socialinės pašalpos;
- pagalba apsirūpinant būstu;
- pagalba vaikams įgyjant specialybę;
- pagalba tėvams įsidarbinant;
- didesnis lengvatų skaičius leidžiant vaikus į darželį;
- informavimo, konsultavimo bei panašių paslaugų suteikimas klausimais susijusiais su vaikų priežiūra, auklėjimu;
- galimybių sudarymas mamoms dalyvauti visuomenės gyvenime;
- transporto poreikis vaiką nuvežti į mokyklą ar darželį;
- kelialapių į stovyklas vaikams užtikrinimas.

Tuo tarpu Vaišneiderienė (2015), remiantis atlikto tyrimo duomenimis apie gausias šeimas, pateikia šiek tiek siauresnį gausių šeimų poreikių skirstymą, susidedantį iš tokių poreikių kaip maistas ir būstas, apranga, asmens higienos prekės bei kultūriniai renginiai. Tyrimo metu buvo atskleista, jog apytiksliai net 53 procentai respondentų turimos lėšos tenkina tik minimalius poreikius tiek maistui, tiek būstui, taip pat daugiau nei pusė, t. y. maždaug 57 procentai, respondentų sutinka, jog jiems nepakanka lėšų dalyvauti kultūriniuose renginiuose bei dauguma – beveik 40 procentų – informantų teigė, jog iš dalies trūksta pinigų aprangai (Vaišneiderienė, 2015, p. 80). Kita vertus, kalbant apie pinigų pakankamumą asmens higienos prekėms, tai tik nedidelė gausių šeimų dalis pabrėžė, jog joms trūksta pinigų įsigyti asmens higienos prekes.

Apibendrinant, galima teigti, jog daug vaikų turinčios šeimos apibrėžimas suvokiamas nevienareikšmiškai, tačiau visgi dažniausiai pasitaiko tokia gausių šeimų sąvoka, kuri susijusi su dviem

ar vienu suaugusiu asmenimi ir trimis ar daugiau vaikų, kuriems mažiau nei 18 metų. Galima aptikti pagrindinius tokių šeimų tipus: šeima, kuri turi visas reikalingas savybes siekiant užtikrinti šeimos gerovę, taip pat patirianti socialinę riziką ir susidurianti su finansiniais sunkumais šeimos. Esminiai gausių šeimų poreikiai susideda iš pirminių poreikių, ir kitų, susijusių su sveikatos, švietimo bei socialiniais klausimais, poreikių.

5. Tyrimo metodologija

Siekiant išanalizuoti gausioms šeimoms taikomas šeimos politikos priemones, naudojama kokybinė dokumentų analizė. Pasitelkiama aktualios redakcijos Lietuvos Respublikos teisės aktais, kurie yra išvardinti Priede Nr. 1. Dokumentai analizuojami naudojant temų analizės metodą.

Siekiant įvertinti gausioms šeimoms taikomų šeimos politikos priemonių rezultatus, naudojama statistinė kiekybinių duomenų analizė. Pasitelkiama 2019 metų Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo mikro lygmens duomenimis, kurie apdorojami naudojant programinį statistinių duomenų apdorojimo paketą SPSS (Statistical Package for Social Sciences). Iš 5 131 tyrime dalyvavusio namų ūkio analizuojami tik tie namų ūkiai, kuriuos sudaro du suaugę asmenys, t. y. tėvas ir motina arba vienas iš tėvų ir trys ar daugiau vaikų, jaunesnių nei 18 metų amžiaus, kitaip tariant – gausios šeimos. Tyrimo metu atrinkti 439 namų ūkių nariai. Pažymėtina, jog statistinės kiekybinių duomenų analizės metu nėra analizuojama 14 tyrimo metu aptiktų išplėstinių šeimų – vieno arba dviejų suaugusių asmenų, jų vaikų (įvaikių) iki 18 metų, ir kartu gyvenančių asmenų, kurie susisaistę giminystės ryšiais (Valstybinės šeimos politikos koncepcija, 2008, Nr. 69-2624), padėtis. Be to, svarbu pabrėžti, kad duomenys nėra reprezentatyvūs, kadangi atrankoje yra per menkas gausių šeimų namų ūkių skaičius. Akcentuotina, jog tyrimo metu taikyta EBPO ekvivalentinė skalė, kur 1 asmuo – 1, 2 ir ≥ 14 – 0,5, o < 14 – 0,3. Rezultatai analizuojami taikant aprašomąją statistiką: dažnius, minimalias ir maksimalias pinigines sumas, vidurkius bei standartinį nuokrypį.

Rezultatai vertinami atsižvelgiant į sekančius kintamuosius, kadangi jie plačiai susiję su teorinėje dalyje išskirtais šeimos politikos tikslais, priemonėmis ir gausių šeimų poreikiais:

- pinigines disponuojamąsias pajamas;
- ekvivalentines pinigines disponuojamąsias pajamas;
- skurdo rizikos lygį;
- skurdo rizikos gylį;
- valandų, praleistų vaikų lopšelyje ar darželyje, skaičių per savaitę;
- nors vieną atvejį, kai nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo per paskutinius 12 mėn.;
- priežastį, dėl kurios nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo;
- valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičių per savaitę;
- priežastį, dėl kurios dirbta trumpiau nei 30 valandų per savaitę;
- mėnesių skaičių, kai būta bedarbiu;
- mėnesių skaičių, kai būta namų šeimininku (-e);

- samdomojo darbo pajamas, atskaičius mokesčius;
- savarankiško darbo pajamas, atskaičius mokesčius;
- socialines išmokas bedarbiams, atskaičius mokesčius;
- socialines išmokas šeimai ir vaikams (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas), atskaičius mokesčius;
- socialinės atskirties ir kitas socialines išmokas;
- galimybę namų ūkiui sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto;
- galimybę keisti bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais;
- galimybę reguliariai dalyvauti laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti;
- varvantį stogą, drėgnas sienas (grindis, pamatus), supuvusius langus arba grindis;
- vonią / dušą būste;
- tualetą su nutekamuoju vandeniu būste;
- galimybę namų ūkiui keisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus;
- mokėjimo už būstą finansinės naštos įvertinimą;
- galimybę namų ūkiui apmokėti nenumatytas išlaidas (310 Eur) iš savo lėšų;
- namų ūkio vertimosi (sudūrimo galo su galu) įvertinimą;
- mažiausią reikalingą pinigų sumą per mėnesį, kad namų ūkis galėtų sudurti galą su galu (Eur).

6. Gausios šeimos socialinėje politikoje priemonės ir rezultatai

6.1. Gausioms šeimoms taikomos šeimos politikos priemonės

Išskiriamos sekančios gausioms šeimoms taikomų šeimos politikos priemonių temos: išmokos vaikams, socialinė parama mokiniams, parama būstui įsigyti ar išsinuomoti, valstybinės pensijos, valstybinės šalpos išmokos, šeimos kortelė, socialinės ir kompleksinės paslaugos.

Išmokos vaikams. Pirmiausia bus analizuojamos išmokos vaikams, todėl pirmąjį šiame skyrelyje nagrinėjamą teisės aktą galima pateikti Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą (1994, Nr. 89-1706). Remiantis pastarojo įstatymo 6 straipsnio 1 dalimi, nuo 2021 metų mėnesinė išmoka, skiriama visiems vaikams nuo tos dienos, kai jie gimsta iki jiems sukaks 18 metų „<...> arba iki nepilnametis vaikas pripažįstamas emancipuotu ar sudaro santuoką ir emancipuotam ar susituokusiam nepilnamečiam vaikui arba vyresniam kaip 18 metų asmeniui, jeigu jie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą <...>, bet ne ilgiau, iki jiems sukaks 21 metai <...>“, padidėjo nuo 1,54 bazinės socialinės išmokos dydžio, t. y. 60,6 euro iki 1,75 bazinės socialinės išmokos dydžio, t. y. 70 eurų. Kai kurioms socialinėms grupėms, tuo tarpu ir šeimoms, kuriose auga trys ar daugiau vaikų, jei atitinka aukščiau aptartas sąlygas, yra skiriama dar ir papildoma išmoka, siekianti 1,03 bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį, t. y. 41,2 euro.

Socialinė parama mokiniams. Kita aptariama tema yra socialinė parama mokiniams, todėl šiuo atveju yra svarbus LR socialinės paramos mokiniams įstatymas (2006, Nr. 73-2755), kurio 1 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, jog socialinė parama skiriama „<...> mokiniams, kurie mokosi bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, ikimokyklinio ugdymo mokyklose ar pas kitą švietimo teikėją (išskyrus laisvąjį mokytoją) <...> pagal bendrojo ugdymo programas, įregistruotas Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre, ar priešmokyklinio ugdymo programą“. Mokinių teisė į socialinę paramą orientuojasi pagal du aspektus: 1) kai socialinė parama skiriama priklausomai nuo gaunamų pajamų ir 2) kai socialinė parama skiriama nepriklausomai nuo gaunamų pajamų (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Pagal pirmąjį aspektą mokiniams suteikiama teisė nemokamai pietauti, maitintis vasaros poilsio stovyklose, kurias organizuoja mokyklos bei gauti „<...> paramą mokinio reikmenims įsigyti, jeigu vidutinės pajamos vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ar vienam gyvenančiam asmeniui <...> per mėnesį yra mažesnės kaip 1,5 valstybės remiamų pajamų dydžio“ (LR socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006, Nr. 73-2755), t. y. 192 eurai. Be to, mokiniams užtikrinama teisė nemokamai pietauti, maitintis vasaros poilsio stovyklose, kurias organizuoja mokyklos bei gauti „<...> paramą mokinio reikmenims įsigyti, jeigu vidutinės pajamos vienam asmeniui per mėnesį yra mažesnės kaip 2 valstybės remiamų pajamų dydžiai <...>“ (LR socialinės paramos mokiniams

įstatymas, 2006, Nr. 73-2755) (toliau – VRP), t. y. 256 eurais. Šiuo atveju yra atsižvelgiama į asmenų, kurie gyvena bendrai ir turi tris ar daugiau vaikų, gyvenimo sąlygas, taip pat yra atkreipiamas dėmesys ir į kitų bendrai gyvenančių asmenų ar vieno gyvenančio asmens padėtį. Pagal antrąjį aspektą „mokiniai, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ugdymo programą savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklose, kuriose maitinimas organizuojamas taikant savitarnos principą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka, turi teisę į nemokamus pietus, nevertinant gaunamų pajamų“ (LR socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006, Nr. 73-2755).

Parama būstui įsigyti ar išsinuomoti. Trečioji tema – parama būstui įsigyti ar išsinuomoti, todėl pateikiamas LR valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas (2014, Nr. 15180). Remiantis šio įstatymo 13 straipsnio 1 dalies 1 punktu bei LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2021) pateiktais duomenimis apie valstybės paramos būstui įsigyti įstatymą, tai 20 procentų subsidiją, teikiamą valstybės iš dalies kompensuojamo būsto kredito daliai apmokėti, gali gauti šie asmenys ir šeimos, jei atitinka aptariamo įstatymo 8 straipsnyje numatytus reikalavimus ir, jei tuo metu, kai pateikė prašymą dėl paramos suteikimo būstui įsigyti, be kitų asmenų ir šeimų, jos buvo šeimos, auginančios tris ar daugiau vaikų, kuriems nustatyta nuolatinė globa (rūpyba). Be to, aukščiau minėtoms gausioms bei kitoms įstatyme įvardintoms šeimoms ir asmenims „<...> suteikta subsidija valstybės iš dalies kompensuojamo būsto kredito daliai apmokėti Vyriausybės nustatyta tvarka gali būti panaudota šio kredito pradiniam įnašui padengti“ (LR valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014, Nr. 15180).

Be abejo, teisė į paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti yra nustatoma pagal asmens bei šeimos, šiuo atveju gausios šeimos, vertinamų pajamų ir turto metinius dydžius. Neturi būti viršijamos šios vertinamos pajamos ir turtas:

- 4 ar 5 asmenų šeimos grynosios metinės pajamos – 178 VRP dydžiai (22 250 eurų) ir turtas – 349 VRP dydžiai (43 625 eurų);
- 6 ar daugiau asmenų šeimos grynosios metinės pajamos vienam asmeniui – 30 VRP dydžių (3 840 eurų) ir turtas vienam asmeniui – 83 VRP dydžiai (10 624 eurais) (LR valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014, Nr. 15180).

Kalbant apie socialinio būsto nuomos galimybę asmenims bei šeimoms, kurios nėra įrašytos į Asmenų ir šeimų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, sąrašą, tai tokia galimybė, be kitų asmenų ir šeimų, yra suteikiama:

- „4) šeimoms, auginančioms penkis ar daugiau vaikų ar (ir) vaikų, kuriems nustatyta nuolatinė globa (rūpyba);

5) šeimoms, kurioms vienu kartu gimsta trys ar daugiau vaikų” (LR valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014, Nr. 15180).

Valstybinės pensijos. Kalbant apie valstybines pensijas, pažymimas Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymas (1994, Nr. 101-2018). Pagal šio įstatymo 4 straipsnį Lietuvos Respublikos antrojo laipsnio valstybinė pensija (dvejų valstybinių pensijų bazės dydžiai – 117,40 euro) skiriama motinai (įmotei) arba tėvui (įtėviui), išauginusiems (vaikų mirties atveju – ne mažiau kaip iki 8 metų) penkis ir daugiau vaikų.

Valstybinės šalpos išmokos. Penktoji tema – valstybinės šalpos išmokos, todėl šiuo atveju nurodomas LR valstybinių šalpos išmokų įstatymas (2016, Nr. 20643). Pasak dvyliktojo apžvelgiamo įstatymo straipsnio 2 punkto šalpos kompensaciją (1,5 šalpos pensijų bazės dydžio – 214,5 euro) turi teisę gauti „motinos, kurios iki 1995 m. sausio 1 d. pagimdė penkis ar daugiau vaikų ir išaugino juos iki 8 metų“. Akcentuoti derėtų tai, kad prieš tai nurodytoms motinoms šalpos kompensacija skiriama ir mokama tuo atveju, kai joms sukanka toks amžius, kuris penkeriais metais mažesnis už senatvės pensijos amžių, arba joms yra pripažįstamas nedarbingumas ar dalinis nedarbingumas (netektas 60 procentų ir didesnis darbingumas). Ši kompensacija mokama tol, kol yra įgyjama teisė gauti nagrinėjamo įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje išvardintas pensijas tokias kaip: valstybines socialinio draudimo pensijas, valstybines pensijas ir kitas periodines pensinio pobūdžio išmokas, išskyrus valstybinę socialinio draudimo našlių pensiją motinų iš gausių šeimų atžvilgiu.

Šeimos kortelė. Aptariant šeimos kortelę, išskiriamas Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymas (2018, Nr. 11730), kurio antrojo straipsnio trečiojoje dalyje nurodoma, jog pastaroji kortelė yra „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka išduotas dokumentas, kuriame įrašyti šeimos kortelės turėtojo vardas, pavardė, kortelės identifikacinis numeris, arba į išmanųjį įrenginį atsisiunčiama mobilioji šeimos kortelės programa“. Teisę gauti šeimos kortelę turi gausios šeimos, t. y. auginančios tris ir daugiau vaikų bei šeimos, kuriose auga neįgalūs vaikai. Turinčioms šią kortelę šeimoms galioja teisė naudotis būtent joms „skirtomis lengvatomis, paslaugomis ar privilegijomis, taip pat prekėms ar renginiams taikomomis nuolaidomis“ (LR šeimos kortelės įstatymas, 2018, Nr. 11730). Be kita ko, yra vietos, pažymėtos specialiuoju ženklu „Šeimos kortelė“, kas reiškia, kad tose vietose šeimos, turinčios tokio pobūdžio kortelę gali naudotis arba ja, arba mobiliąja šeimos kortelės aplikacija tiek savo išmaniajame telefone, tiek planšetiniame kompiuteryje ir kituose mobiliuosiuose prietaisuose.

Socialinės paslaugos. Septintoji tema yra socialinės paslaugos, kurios, remiantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo (2006, Nr. 17-589) 3 straipsnio 1 dalimi, apibūdinamos kaip

„<...> paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“. Tai, pagal Įsakymą dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo (2006, Nr. 43-1570), reiškia, kad asmenims ir / ar šeimoms, tuo tarpu ir kai kurioms gausioms šeimoms, t. y. toms, kurios patiria socialinę riziką, pagal poreikį yra teikiamos tiek bendrosios, tiek specialiosios socialinės paslaugos. Bendrosios socialinės paslaugos yra tokios paslaugos, kurios nereikalauja nuolatinės specialistų priežiūros. Pagal pastarąjį Įsakymą išskiriamos sekančios socialinės rizikos veiksniai patiriančioms gausioms šeimoms teikiamos tokio pobūdžio paslaugos:

- informavimas – reikiamos informacijos apie socialines paslaugas teikimas asmeniui (šeimai);
- konsultavimas – paslauga, kurios metu yra analizuojamos asmens (šeimoms) problemos bei bandoma jas išspręsti;
- tarpininkavimas ir atstovavimas – kai asmeniui (šeimai) padedama spręsti iššūkius, susijusius su teisiniais dalykais, sveikata, ūkiu, buitimi, dokumentų tvarkymu, mokesčių mokėjimu, užsirašymu pas specialistus, ūkinių darbų organizavimu, taip pat tarpininkauti tarp asmens (šeimoms) ir kitų organizacijų, subjektų;
- maitinimo organizavimas – pagalba suteikiama asmeniui (šeimai), kuris (-i) neturi galimybės maitintis savo namuose dėl autonomiškumo nebuvimo ar pajamų stygiaus. Tokiu atveju gali būti pristatomas maistas į namus, suteikiamas nemokamas maitinimas tiek valgyklose, tiek bendruomeninėse institucijose bei kitose vietose, kuriose organizuojamas maitinimas, be to, gali būti išduodami talonai maisto produktams įsigyti ar sauso maisto daaviniai gyventojams;
- aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne – būtiniausių drabužių, avalynės ir kitų daiktų suteikimas asmeniui (šeimai), kuriam (-iai) yra toks poreikis;
- transporto organizavimas – tai yra paslauga, teikiama atsižvelgiant į asmens (šeimoms), kuris (-i) dėl tam tikrų socialinių rizikų, t. y. negalios, ligos ar senatvės turi judėjimo sutrikimų ir dėl to ar dėl pajamų trūkumo nepajėgia naudotis viešuoju ar asmeniniu transportu;
- sociokultūrinės paslaugos – asmenims (šeimoms) teikiamos paslaugos, kurių metu yra galimybė save atskleisti, palaikant ryšius su kitais asmenimis (šeimomis), dalyvaujant įvairaus pobūdžio užsiėmimuose ar tiesiog užsiimant patinkančia veikla.
- asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas – teikiama pagalba asmenims (šeimoms), kuriems (-ioms) dėl pajamų trūkumo ar patiriamo skurdo nėra galimybių pasirūpinti

asmenine higiena. Tokia pagalba apima talonų išdavimą prausimuisi bei skalbimo paslaugų organizavimą;

- kitos bendrosios socialinės paslaugos – socialinės paslaugos teikiamos pagal tam tikrus asmenų (šeimų) poreikius, pavyzdžiui, reikiamų prekių nupirkimas, palydėjimas į gydymo ir kitas įstaigas.

Tuo tarpu specialiosios socialinės paslaugos yra tokios paslaugos, teikiamos „asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka“ (Įsakymas dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006, Nr. 43-1570). Egzistuoja du specialiųjų socialinių paslaugų skirstymai: socialinės priežiūros bei socialinės globos paslaugos. Remiantis nagrinėjamu Įsakymu galima aprašyti tokias gausioms šeimoms, kurios patiria socialinę riziką, teikiamas socialinės priežiūros paslaugas kaip:

- pagalba į namus – paslaugos, teikiamos asmens (šeimos) namuose padedant atlikti buitines darbus, rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu bei aktyviai dalyvauti viešajame gyvenime;
- socialinių įgūdžių ugdymas, palaikymas ir (ar) atkūrimas – asmenims (šeimoms) teikiamos paslaugos siekiant palaikyti kasdienio gyvenimo įgūdžius atliekant tam tikrus veiksmus, susijusius su pagalbos paieška, adaptavimusi prie naujų situacijų bei išitraukimu į viešąjį gyvenimą, taip pat organizuojant asmenų (šeimų) darbinę veiklą;
- apgyvendinimas savarankiško gyvenimo namuose – reikiamų paslaugų suteikimas, sąlygų namų aplinkai sukūrimas asmenims (šeimoms), kuriems (-ioms) nėra reikalinga nuolatinė specialistų priežiūra, sudarant galimybes jiems (joms) būti kuo labiau autonomiškais (-omis);
- laikinas apnakvindinimas – esant probleminėms situacijoms dėl kurių atsiranda pavojus asmens (šeimos) sveikatai ar gyvybei, asmuo (šeima) aprūpinamas (-a) nakvyne ir būtinosiomis paslaugomis;
- intensyvi krizių įveikimo pagalba – asmeniui (šeimai) teikiamos ir organizuojamos paslaugos susijusios su socialinių įgūdžių ugdymu, palaikymu ir (ar) atkūrimu, pagalba, taip pat su asmens higiena, buitinėmis paslaugomis ir kt., taip siekiant atstatyti jo (jos) autonomiškumą, socialinius santykius ir padėti išitraukti į visuomeninį gyvenimą, suteikti laikiną apnakvindinimą;
- psichosocialinė pagalba – pagalba, teikiama asmenims (šeimoms), kurie (-ios) išgyvena psichologinę krizę ar yra patyrę (-usios) tam tikrą emocinę traumą. Psichosocialinė pagalba susideda ne tik iš socialinės, psichologinės ar psichoterapinės pagalbos, bet taip pat ir pagalbos,

padedančios įveikti potraukį psichotropinėms medžiagoms, lošimams bei kitiems priklausomybę sukeliantiems dalykams;

- vaikų dienos socialinė priežiūra – vaiko ir jo šeimos narių socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymui teikiamos dienos socialinės priežiūros paslaugos;
- paslaugos šeimoms (asmenims) karantino, riboto karantino ar ekstremaliosios situacijos metu – kai dėl nepalankios epidemiologinės situacijos yra ribojamos būtinųjų prekių nupirkimo ir (ar) pristatymo paslaugos, ir tai daro neigiamą įtaką socialiai pažeidžiamų asmenų (šeimų) funkcionavimui.

Kalbant apie socialinės globos paslaugas, tai, galima teigti, jog iš šiame sąrašė esančių paslaugų gausioms, patiriančioms socialinės rizikos veiksnius, šeimoms yra teikiama tik trumpalaikė socialinė globa. Trumpalaikę socialinę globą galima apibūdinti kaip asmenims teikiamas paslaugas, kurios susijusios su kompleksine ir nuolatinės specialistų priežiūros reikalaujančia pagalba.

Kompleksinės paslaugos. Galiausiai, aštuntoji tema yra susijusi su kompleksinėmis paslaugomis, kurios pagal Įsakymą dėl kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2023 m. veiksmų plano patvirtinimo (Nr. 4549) apibrėžiamos kaip „vienos ar kelių rūšių paslaugos, skirtos šeimai įgalinti, t. y. šeimą palaikančioms ir pozityvią jos raidą užtikrinančioms socialinėms, psichologinėms, saugumo galimybėms stiprinti“. Jas gali sudaryti kai kurios iki šiol neaptartos paslaugos, tokios kaip:

- pozityviosios tėvystės mokymai – paslaugos, kuriomis siekiama padėti šeimoms tapti puikiais pavyzdžiais savo vaikams įgyjant, o galbūt paprasčiausiai tobulinant savo tėvystės įgūdžius;
- šeimos įgūdžių ugdymo ir sociokultūrinės paslaugos – organizuojami įvairūs šeimai reikiamus įgūdžius padedantys ugdyti grupiniai užsiėmimai, veiklos, skatinančios naujas bendradarbiavimo su šeima formas, galimybė pasidalinti savo šeimos patirtimi, kaip reikia ugdyti vaikus, taip pat mokymai skirti šeimos finansų planavimui, jų valdymui bei kitos veiklos formos;
- mediacijos paslaugos – tokios paslaugos, kai neteisminio civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo metu ginčus, tarpusavio konfliktus siekiama išspręsti taikiai;
- vaikų priežiūros paslaugos – kai tėvai savo trejų metų amžiaus vaikus iki jų bendrojo lavinimo įstaigos lankymo pradžios gali palikti specialistų priežiūrai maksimaliai keturioms valandoms per dieną (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020).

6.2. Gausioms šeimoms taikomų šeimos politikos priemonių rezultatai

Lentelė nr. 1. Mėnesinės pajamos vienam namų ūkio nariui, Eur.

	Minimalios pajamos	Maksimalios pajamos	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Piniginės disponuojamosios pajamos*	-12	1 159	339	251
Ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos*	-0,2	920	283	204

*Piniginės disponuojamosios pajamos – „<...> pajamos atskaičius pajamų mokesť, nuolatinius turto mokesčius, darbuotojų, savarankiškai dirbančių asmenų ir bedarbių (jei taikoma) privalomojo socialinio draudimo įmokas ir reguliarius pervedimus kitiems namų ūkiams“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2020).

*Ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos – „skaičiuojamos namų ūkio pinigines disponuojamasias pajamas dalijant iš namų ūkio ekvivalentinio dydžio, kuriam nustatyti taikoma ekvivalentinė skalė. Visiems to paties namų ūkio nariams priskiriamos vienodos ekvivalentinės disponuojamosios pajamos“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2020).

Kalbant apie mėnesines pinigines disponuojamasias pajamas vienam namų ūkio, susidedančio iš dviejų arba vieno suaugusio asmens ir trijų ar daugiau nepilnamečių vaikų, nariui, tai minimalios tokio pobūdžio pajamos turi neigiamą reikšmę – -12 eurų, kas reiškia, jog sumokama mokesčių ar padedama pinigais kitiems namų ūkiams daugiau nei gaunama tą mėnesį pajamų. Tuo tarpu maksimalios pajamos yra žymiai didesnės, t. y. siekia kiek daugiau nei tūkstantį eurų, vidurkis yra mažesnis už maksimalias pajamas maždaug 3,5 karto – sudaro beveik 340 eurų ir standartinis nuokrypis tik šiek tiek skiriasi nuo vidurkio, siekia apytiksliai 250 eurų. Pažymėtina, jog mėnesinės ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos yra ganėtinai panašios į prieš tai aptartas, kadangi, pavyzdžiui, kalbant apie minimalias pajamas, vidurkį ir standartinį nuokrypį, pastebimas nežymus, maždaug nuo 12 iki 50 eurų, skirtumas, kitur skirtumas yra šiek tiek didesnis – siekia apytiksliai 200 eurų (žiūrėti lentelę nr. 1).

Remiantis Lietuvos statistikos departamento (2020) duomenimis, 2019 m. skurdo rizikos riba, svarbi siekiant nustatyti skurdo rizikos lygį, t. y. „asmenų, kurių ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą“, sudarė 379 eurus per mėnesį. Vadovaujantis tyrimo mikro lygmens duomenimis nustatyta, jog skurdo rizikos lygis tarp namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir 3 ar daugiau vaikų iki 18 metų, siekia apytiksliai 74 procentus, kadangi iš visų 439 tyrinėjamų namų ūkių narių, apie 325 namų ūkių narių ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos yra mažesnės už 379 eurus per mėnesį. Kalbant apie skurdo rizikos gylį, kuris yra apibūdinamas kaip „procentais išreiškiamas skirtumas tarp skurdo rizikos ribos ir asmenų,

gyvenančių žemiau skurdo ribos, disponuojamųjų pajamų medianos“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2020), apskaičiuota, jog minėta mediana sudaro maždaug 178 eurus ir skirtumas tarp 379 ir 178 eurų yra 201 euras, todėl skurdo rizikos gylys siekia apie 53 procentus. Gali būti daroma prielaida, jog dėl ganėtinai aukšto aptariamų namų ūkių skurdo rizikos lygio bei gylio, jų poreikiai nėra visiškai patenkinami.

Lentelė nr. 2. Mėnesinės pajamos iš darbo, atskaičius mokesčius, vienam namų ūkio nariui, Eur.

	Minimalios pajamos	Maksimalios pajamos	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Samdomojo darbo pajamos	0,6	897	140	127
Savarankiško darbo pajamos	0,4	834	94	156

Minimalios mėnesinės samdomojo darbo, kaip ir savarankiško darbo pajamos, atskaičius mokesčius, vienam namų ūkio, kurį sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau vaikų, jaunesnių nei 18 metų amžiaus, nariui siekia apytiksliai 1 eurą, tuo tarpu maksimalios samdomojo darbo pajamos yra žymiai didesnės – sudaro beveik 900 eurų ir už savarankiškas darbo pajamas yra didesnės keliasdešimt eurų, samdomojo darbo ir savarankiško darbo pajamų vidurkiai taip pat yra panašūs – siekia atitinkamai 140 ir 94 eurus, ir standartinis samdomojo darbo pajamų nuokrypis yra kiek didesnis nei 120 eurų, o savarankiško darbo pajamų – apie keliasdešimčia eurų didesnis už samdomojo darbo pajamų nuokrypį (žiūrėti lentelę nr. 2). 2019 metais Lietuvoje minimali mėnesinė alga, atskaičius mokesčius, siekė apytiksliai 420 eurų (Valstybinė mokesčių inspekcija, 2018), tuo tarpu, pavyzdžiui, tiek samdomojo, tiek savarankiško darbo pajamų vidurkiai yra žymiai mažesni už minimalią algą, todėl, galima teigti, kad gaunamos vidutinės pajamos iš darbinės veiklos yra pernelyg menkos tam, kad asmenys iš gausių šeimų galėtų gyventi visavertį gyvenimą.

Lentelė nr. 3. Mėnesinės socialinės išmokos, atskaičius mokesčius, vienam namų ūkio nariui, Eur.

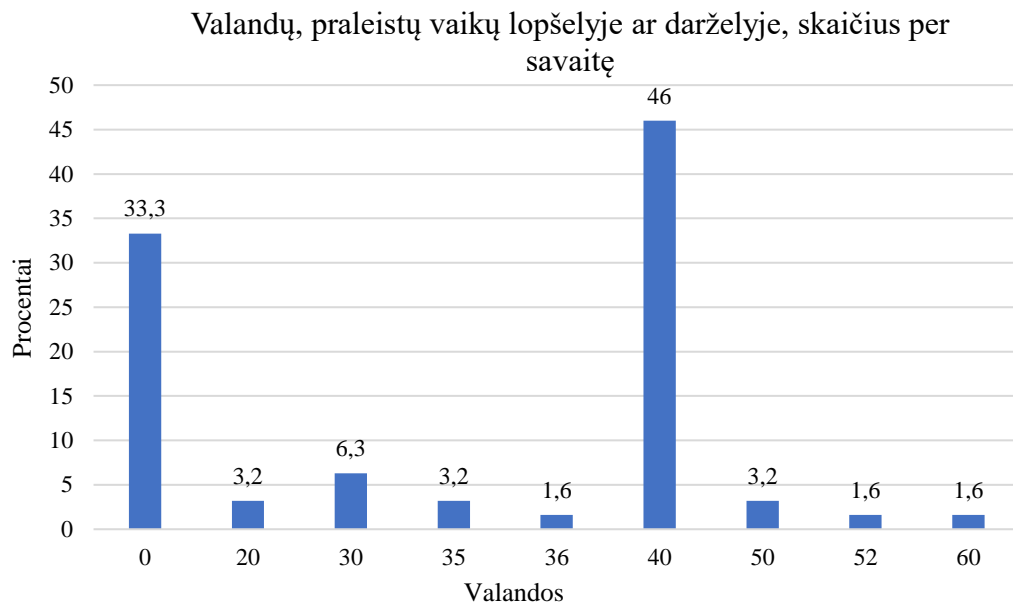
	Minimalios išmokos	Maksimalios išmokos	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Socialinės išmokos bedarbiams	0,002	110	21	25

Vieno namų ūkio, kurį sudaro vienas arba du suaugę asmenys ir trys ar daugiau vaikų, jaunesnių nei 18 metų amžiaus, nario minimalios mėnesinės išmokos siekia kone 0 eurų, tuo tarpu maksimalios išmokos yra didesnės – 110 eurų, vidurkį sudaro apie 20, o standartinį nuokrypį – kiek daugiau – maždaug 25 eurus (žiūrėti lentelę nr.3). Remiantis, pavyzdžiui, nagrinėjamų socialinių išmokų vidurkiu, jis, palyginus su 2019 metų minimaliu vartojimo poreikių dydžiu – 251 euru (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018), yra maždaug 12 kartus mažesnis, kas reiškia, jog gaunamos tokio pobūdžio vidutinės išmokos visiškai negali užtikrinti asmenų iš gausių šeimų poreikių.

Lentelė nr. 4. Mėnesinės socialinės išmokos namų ūkiui, Eur.

	Minimalios išmokos	Maksimalios išmokos	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Socialinės išmokos šeimai ir vaikams (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas), atskaičius mokesčius	83	897	221	164
Socialinės atskirties ir kitos socialinės išmokos	5	383	136	127

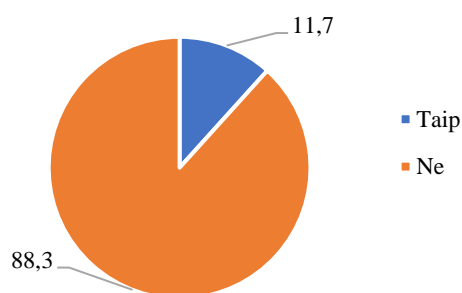
Kalbant apie gausioms šeimoms ir vaikams skiriamas minimalias mėnesines išmokas (įskaitant motinystės ir tėvystės išmokas), tai, galima pastebėti, jog jos nesiekia net šimto eurų, tuo tarpu maksimalios socialinės išmokos šeimai ir vaikams sudaro beveik 900 eurų, vidurkis yra apytiksliai 4 kartus mažesnis už maksimalias pajamas, o standartinis nuokrypis kiek viršija pusantro šimto eurų. Tuo tarpu, pavyzdžiui, socialinės atskirties ir kitos gausioms šeimoms skiriamos mėnesinės išmokos yra reikšmingai mažesnės, t. y. minimalios išmokos siekia vos kelis, o maksimalios išmokos – apie 400 eurų, vidurkis sudaro apytiksliai 140 eurų ir standartinis nuokrypis yra tik šiek tiek mažesnis už vidurkį (žiūrėti lentelę nr. 4). Pažymėtina, jog visas nagrinėjamas gausias šeimas sudaro vidutiniškai 5 nariai, kiekvieną iš vidutinių socialinių išmokų padalinus 5 nariams, gauname, kad vienam nariui skiriama atitinkamai apie 55 ir 27 eurus, todėl, galima teigti, jog šios vidutinės socialinės išmokos, palyginus su minimaliu vartojimo poreikių dydžiu – 251 euru (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018), yra žemos ir dėl to gausioms šeimoms nėra galimybės pakankamai patenkinti savo poreikius.

1 pav. Valandų, praleistų vaikų lopšelyje ar darželyje, skaičius per savaitę, Proc.

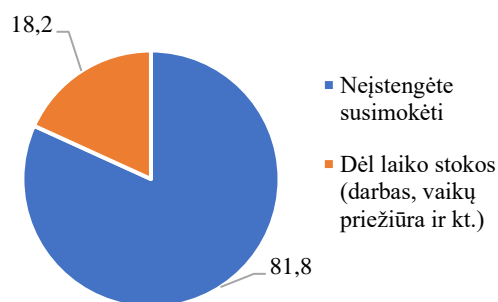
Beveik pusė (46 proc.) tyrime dalyvavusių vaikų iš namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau nepilnamečių vaikų, lopšelyje ar darželyje praleidžia 40 valandų iš maksimaliai nurodytų 60 valandų per savaitę. Labai menka dalis, apytiksliai 2 procentai, vaikų lopšelių ar darželių lanko 36, 52 ar maksimalų nurodytų valandų (60) skaičių per savaitę, tuo tarpu šiek tiek virš 30 procentų vaikų minėtų vaiko priežiūros įstaigų iš viso nelanko (žiūrėti 1 pav.). Dėl pastarųjų procentų, galima teigti, jog ne veltui Fux (2002) ir Korpi (2000) išskyrė vieną iš šeimos politikos priemonių kaip aprūpinimą vaiko priežiūros įstaigomis, taip pat ir Gauthier (2002) akcentavo galimybę lankyti vaikų lopšelius ar darželius, kadangi, tikėtina, jog minėta dalis (33,3 proc.) vaikų iš gausių šeimų neturi galimybės lankyti vaiko priežiūros įstaigų dėl jų trūkumo, menko prieinamumo. Be to, galima daryti prielaidą, jog padidėjus vaiko priežiūros įstaigų skaičiui ir jų prieinamumui, būtų galima lengviau derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, t. y. tuo metu, kai vaikai yra lopšelyje ar darželyje, tėvai netrukdomi gali užsiimti darbine veikla, kadangi Senkuvienės (2018), kuri rėmėsi Lohmann (2009), teigimu, vienas iš šeimos politikos tikslų ir yra šeimos ir darbo sferų derinimas. Kita vertus, galima teigti, jog net trečdalis nelankančiųjų minėtų įstaigų to negali padaryti dėl gausios šeimos nepalankios finansinės padėties, ką, pavyzdžiui, Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė, (2013), vadovaudamosios Thevenon (2011), nurodo kaip tikslą sumažinti minėtą padėtį, ir ši situacija sąlygoja tai, jog vaikai yra prižiūrimi savo tėvų arba patikimi giminaičiams.

Nors vienas atvejis, kai negavote odontologo konsultacijos, gydymo per paskutinius 12 mėn.

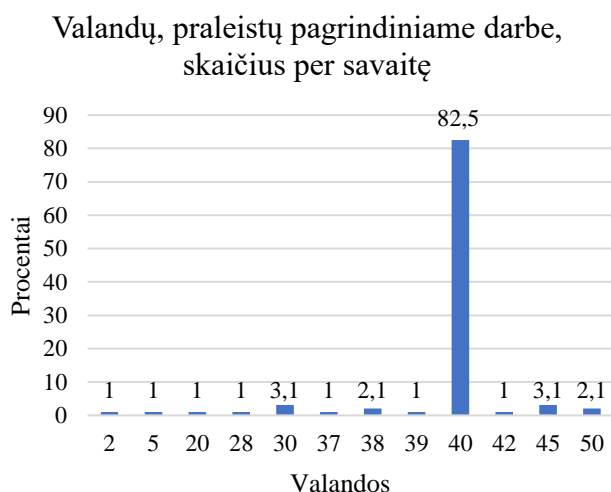
2 pav. Nors vienas atvejis, kai nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo per paskutinius 12 mėn., Proc.

Priežastis, dėl kurios negavote odontologo konsultacijos, gydymo

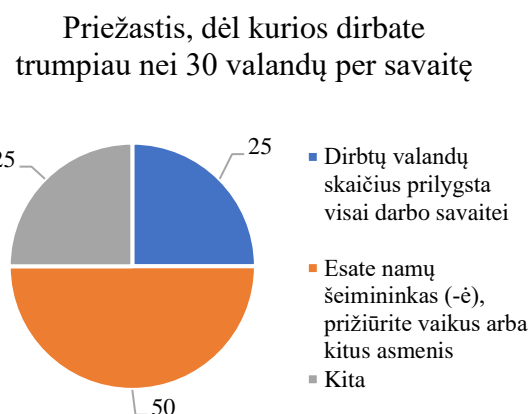

3 pav. Priežastis, dėl kurios nebuvo gauta odontologo konsultacijų, gydymo, Proc.

Dauguma, t. y. maždaug 90 procentų namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau nepilnamečių vaikų, narių pažymėjo, jog nepasitaikė atvejo, kai jiems nebuvo suteiktos odontologo konsultacijos, gydymas per paskutinius dvylika mėnesių, tuo tarpu vos 12 procentų namų ūkių narių atsakė priešingai – jiems bent kartą pasitaikė toks atvejis, kai nebuvo gautos minėtos paslaugos paskutinių dvylikos mėnesių laikotarpiu (žiūrėti 2 pav.). Prašant respondentų nurodyti priežastį, dėl ko įvyko pastaroji situacija, daugiausia apklaustųjų (81,8 proc.) atskleidė, jog neįstengė sumokėti, kita dalis, apytiksliai 18 procentų, nurodė, jog tam turėjo įtakos laiko stoka (darbas, vaikų priežiūra ir kt.) (žiūrėti 3 pav.). Vienas iš gausių šeimų poreikių, nurodomas Lazutkos ir jo bendraautorių (2008) atliktame tyrime, buvo stomatologo paslaugų vaikams užtikrinimas, kas reiškia, jog toks poreikis egzistuoja ir 2019 metais gausių šeimų tarpe, tačiau daugumai trūksta lėšų šį poreikį patenkinti, todėl, kaip teigia, pavyzdžiui, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Civitta (2018), vienas iš šeimos politikos tikslų yra mažinti patiriamą pinigų stoką, taip siekiant suteikti visas galimybes gausioms šeimoms gauti tai, ko jie pageidauja.

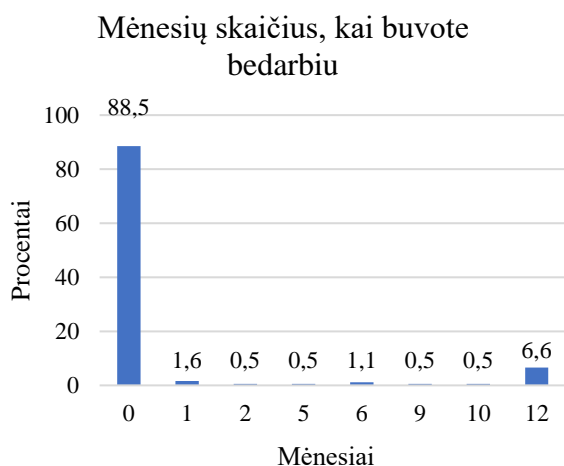

4 pav. Valandų, praleistų pagrindiniame darbe, skaičius per savaitę, Proc.

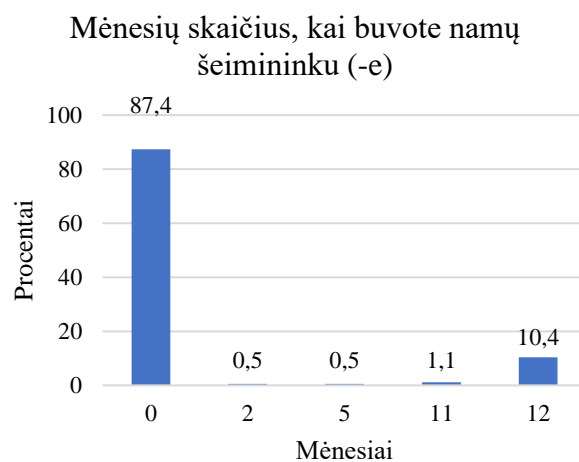

5 pav. Priežastis, dėl kurios dirbta trumpiau nei 30 valandų per savaitę, Proc.

Namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau vaikų iki 18 metų, narių buvo prašoma atsakyti į klausimą apie valandų, praleistų užsiimant pagrindine darbine veikla, skaičių per savaitę. Didžioji dalis, beveik 83 procentai respondentų dirba standartines 40 darbo valandų per savaitę, tuo tarpu kita, žymiai mažesnė dalis, apytiksliai 3 procentai aptariamų namų ūkių narių pagrindine darbine veikla užsiima 30 ir 45 valandas per savaitę. Tik 1 procentas asmenų iš gausių šeimų pagrindiniame darbe praleidžia beveik 40 ir mažiau nei 30 valandų per savaitę (žiūrėti 4 pav.). Asmenys iš gausių šeimų nurodė priežastį, dėl kurios darbo rinkoje dalyvauja mažiau nei trečdalį darbo valandų per savaitę – pusė apklaustųjų pažymėjo, jog yra namų šeimininkai (-ės), prižiūri vaikus arba kitus asmenis, likusių 50 procentų respondentų atsakymai pasiskirstė tolygiai: 25 procentai teigė, jog dirbtų valandų skaičius prilygsta visai darbo savaitėi, kiti 25 procentai atsakė, kad yra kitos priežastys, dėl kurių yra dirbama trumpesnę laiką (žiūrėti 5 pav.). Galima teigti, jog tiems namų ūkių nariams, kurie dirba mažiau nei 30 valandų per savaitę dėl vaikų priežiūros, tikėtina, yra sudėtinga derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, kadangi jie neturi galimybės užsiimti darbine veikla standartinį darbo valandų skaičių, ir šiuo atveju galėtų pasitarnauti šeimos ir darbo intervencijų derinimo priemonės, pavyzdžiui, lanksčių darbo formų įvedimas, ką nurodo Gvaldaitė ir Kirilova (2014).

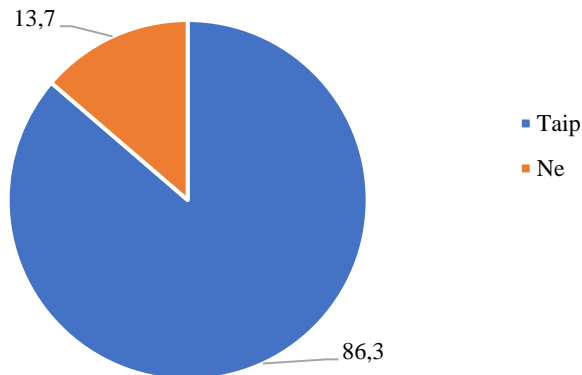
6 pav. Mėnesių skaičius, kai būta bedarbiu, Proc.

7 pav. Mėnesių skaičius, kai būta namų šeimininku (-e), Proc.

Namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau vaikų iki 18 metų, narių buvo prašoma nurodyti laikotarpį, kurio metu nedalyvavo darbo rinkoje – buvo bedarbiais ir namų šeimininkais (-ėmis). Didžioji dalis, beveik 90 procentų narių pažymėjo, jog bedarbiais ir namų šeimininkais (-ėmis) nebuvo iš viso, maždaug dešimtadalis nurodė, jog nedalyvavo darbo rinkoje ir turėjo bedarbio bei namų šeimininko (-ės) statusą vienerius metus, kas, tikėtina, gali reikšti, jog asmenys iš gausių šeimų buvo, pavyzdžiui, vaiko priežiūros atostogose, ką McDonald (2000), remdamasis Heitlinger (1991), išskiria kaip vieną iš šeimos politikos priemonių. Pažymėtina, jog labai menka narių dalis – atitinkamai maždaug vienas ir pusė procento – buvo bedarbiais ir namų šeimininkais (-ėmis) mažiau nei 12 mėnesių (žiūrėti 6 pav. ir 7 pav.). Remiantis šiais statistiniais duomenimis, pastebimas ganėtinai plataus masto įsitraukimas į darbo rinką, ką Stankūnienė, Maslauskaitė ir Baublytė (2013), vadovaudamosi Thevenon (2011), akcentuoja kaip vieną iš šeimos politikos tikslų, kadangi neįsitraukiančių į darbo rinką nagrinėjamų gausių šeimų narių dalis yra pakankamai nežymi. Be kita ko, galima daryti prielaidą, jog tie asmenys iš gausių šeimų, kurie buvo bedarbiais / namų šeimininkais (-ėmis) 1 mėnesį, naudojosi, pavyzdžiui, motinystės / tėvystės atostogomis, ką pagal Sobotką (2011), kuris rėmėsi Thevenon (2011), taip pat galima įvardinti kaip šeimos politikos priemonę.

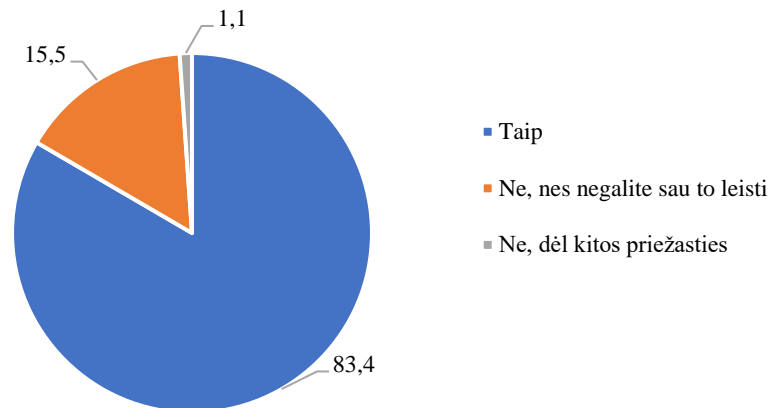
Galimybė namų ūkiui sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto

8 pav. Galimybė namų ūkiui sau leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, Proc.

Didžioji dalis (86,3 proc.) namų ūkių, sudarytų iš dviejų arba vieno suaugusio asmens ir trijų ar daugiau nesulaukusių pilnametystės vaikų, atsakydami į klausimą apie galimybę sau, kaip namų ūkiui, leisti kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, atskleidė, jog tokio pobūdžio galimybė nagrinėjamų gausių šeimų tarpe egzistuoja, likę, maždaug 14 procentų, pažymėjo, kad tokios galimybės neturi (žiūrėti 8 pav.). Maistas – vienas iš Vaišneiderienės (2015) akcentuotų gausių šeimų poreikių, kadangi kiek daugiau nei pusei (maždaug 53 proc.) tokių šeimų šis poreikis dėl pinigų stokos nėra visiškai patenkinamas. 2019 metų analizuojamu gausių šeimų atveju pastebima panaši situacija: nors ir nemenka gausių šeimų dalis turi galimybę kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, tačiau pastarasis, su maistu susijęs poreikis visgi vyrauja.

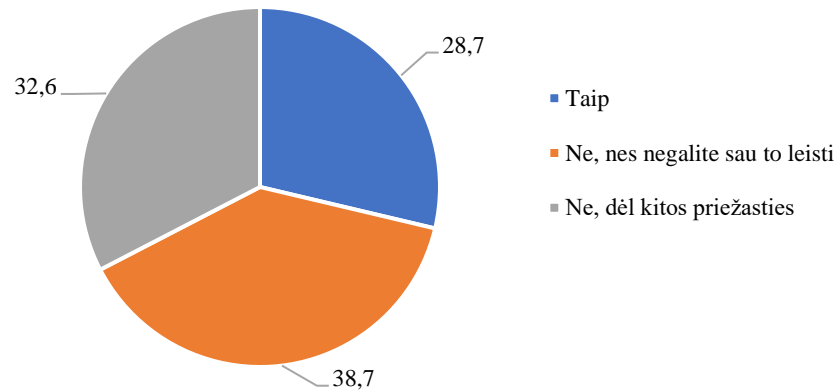
Ar keičiate bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais?

9 pav. Galimybė keisti bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais, Proc.

Daugelis, apytiksliai 83 procentai namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau vaikų iki 18 metų, narių atsakydami į klausimą apie tai ar keičia bent dalį susidėvėjusių drabužių naujais, ne dėvėtais drabužiais, sureagavo teigiamai, maždaug 16 procentų apklaustųjų nurodė neigiamą atsakymą, kadangi negali sau to leisti, likusio 1 procento atsakymas taip pat yra neigiamas, tačiau priežastis, dėl kurios nekeičia minėtų dalykų, yra kita (žiūrėti 9 pav.). Vaišneiderienės (2015) atlikto tyrimo rezultatai, kurių metu paaiškėjo, jog maždaug 40 procentų gausių šeimų trūksta pinigų drabužių įsigijimui, atsispindi ir 2019 metų gausių šeimų situacijoje, kadangi nors ir nedidelė namų ūkių narių dalis (15,5 proc.) dėl pinigų stokos neturi galimybės visaverčiai patenkinti vieno iš bazinių poreikių, tačiau tokių atvejų visgi pasitaiko.

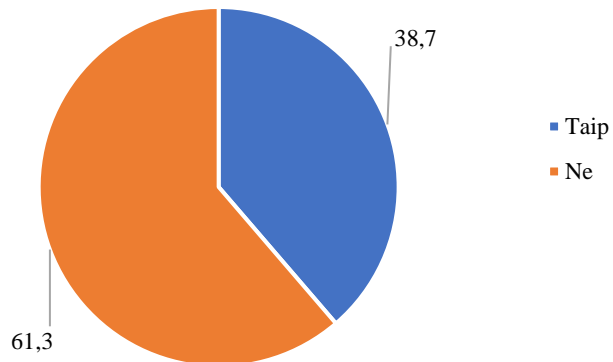
Ar Jūs reguliariai dalyvaujate laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti?

10 pav. Galimybė reguliariai dalyvaujate laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti, Proc.

Namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau vaikų iki 18 metų, narių atsakymai į klausimą apie tai, ar reguliariai dalyvauja laisvalaikio veikloje, už kurią reikia mokėti, pasiskirstė nevienodai. Pavyzdžiui, beveik 40 procentų asmenų iš gausių šeimų atsakė, jog reguliariai dalyvauja minėtoje veikloje, maždaug 30 procentų nurodė, jog nedalyvauja, nes negali sau to leisti ir šiek tiek virš 30 procentų respondentų pažymėjo, jog taip pat nevykdo minėtos veiklos, tačiau priežastis yra kita (žiūrėti 10 pav.). Vaisneiderienės (2015) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė dar vieną gausių šeimų poreikį – kultūriniai renginiai, kas priskiriama laisvalaikio veiklai, kadangi net daugiau nei pusė (maždaug 57 proc.) respondentų nepakanka pajamų užtikrinti šį poreikį. Panaši situacija pastebima ir 2019 metų gausių šeimų atveju, nes didžiausia atsakiusiųjų dalis (38,7 proc.) dėl pinigų trūkumo neturi galimybės nuolat dalyvauti apmokamoje laisvalaikio veikloje.

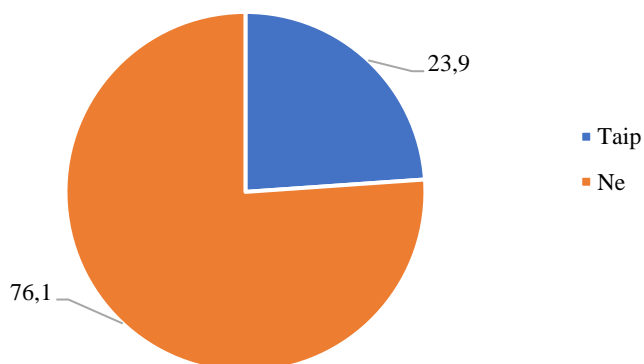
Galimybė namų ūkiui apmokėti nenumatytas išlaidas (310 Eur) iš savo lėšų

11 pav. Galimybė namų ūkiui apmokėti nenumatytas išlaidas (310 Eur) iš savo lėšų, Proc.

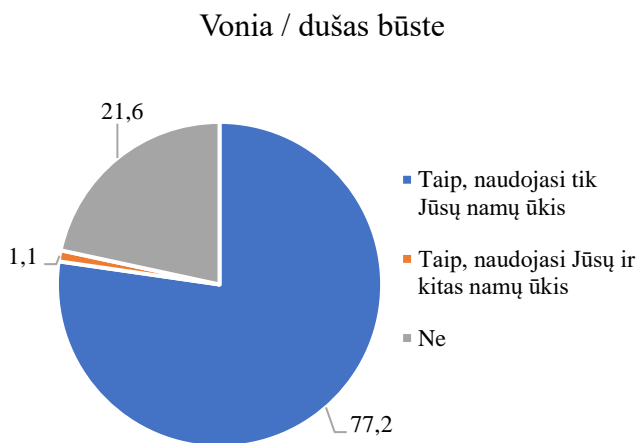
Daugiau nei pusė (61,3 proc.) namų ūkių, sudarytų iš dviejų arba vieno suaugusio asmens ir trijų ar daugiau nesulaukusių pilnametystės vaikų, atsakydami į klausimą apie galimybę apmokėti nenumatytas išlaidas (310 Eur) iš savo lėšų, pažymėjo, jog neturi, o kiti, beveik 40 procentų – turi galimybę apmokėti minėtas nenumatytas išlaidas (žiūrėti 11 pav.). Atsižvelgiant į didesnę tų gausių šeimų dalį, kuri negali apmokėti nenumatytų išlaidų iš savo lėšų dėl gaunamų pajamų trūkumo, galima teigti, jog ne veltui egzistuoja toks aukštas skurdo rizikos lygis (apytiksliai 74 proc.) ir gylis (maždaug 53 proc.) tarp nagrinėjamų gausių šeimų.

Varvantis stogas, drėgnos sienos (grindys, pamatai), supuvę langai arba grindys

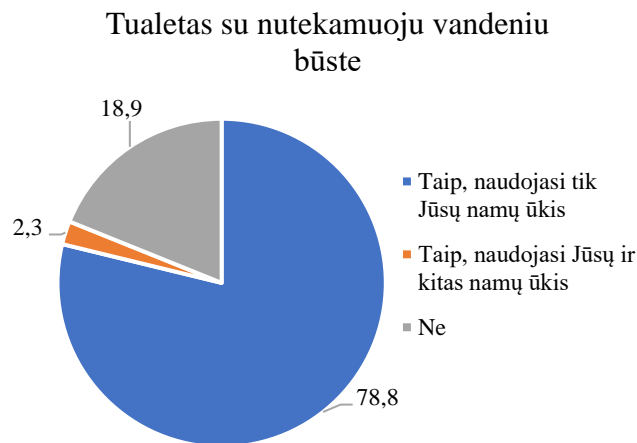

12 pav. Varvantis stogas, drėgnos sienos (grindys, pamatai), supuvę langai arba grindys, Proc.

Bene 80 procentų namų ūkių, sudarytų iš dviejų arba vieno suaugusio asmens ir trijų ar daugiau nepilnamečių vaikų, atsakė, jog jų gyvenamajame būste nėra varvančio stogo, drėgnų sienų (grindų, pamatų), supuvusių langų arba grindų, likę apytiksliai 24 procentai namų ūkių – atvirkščiai – pareiškė, jog minėtos problemos būste, kuriame jie gyvena, egzistuoja (žiūrėti 12 pav.). Pastaruoju atveju reikalinga pagalba apsirūpinant būstu, ką, kaip gausių šeimų poreikį, išskyrė Lazutka ir kt. (2008). Tai reiškia, jog gausioms šeimoms, patiriančioms materialinį nepriteklių, gali būti suteikiama parama įsigyti ar išsinuomoti būstą, ir tai yra viena iš LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Civittos (2018) nurodomų šeimos politikos priemonių.

13 pav. Vonia / dušas būste, Proc.

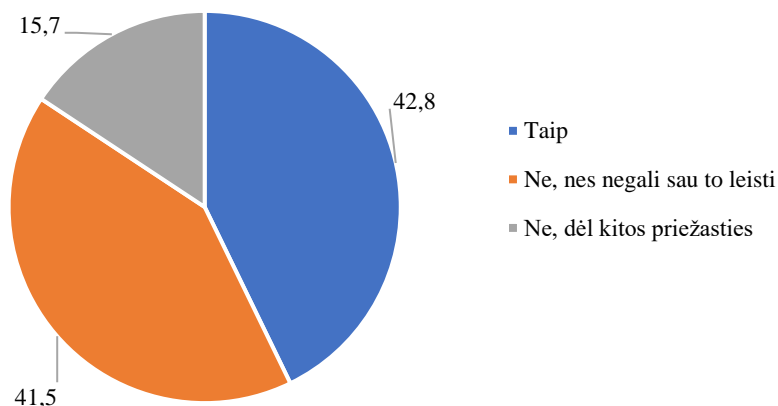

14 pav. Tualetas su nutekamuoju vandeniu būste, Proc.

Kalbant apie namų ūkių, sudarytų iš dviejų arba vieno suaugusio asmens ir trijų ar daugiau nepilnamečių vaikų, vonios / dušo, taip pat tualetu su nutekamuoju vandeniu turėjimą / neturėjimą, tai maždaug 80 procentų namų ūkių sutiko su tuo, jog turi šias buitines santechnikos prekes savo gyvenamajame būste ir jomis naudojasi tik jų namų ūkis, kiti, maždaug 20 procentų gausių šeimų pareiškė, kad taip pat turi tokio pobūdžio prekių, tačiau jomis naudojasi ne tik jų, bet ir kitas namų ūkis, ir, galiausiai, dešimtadalio nesiekianti namų ūkių dalis (maždaug 1 ir 2 proc.) pažymėjo, kad būste, kuriame gyvena, aptariamų prekių neturi iš viso (žiūrėti 13 pav. ir 14 pav.). Tikėtina, jog toms gausioms šeimoms, kurios turi aptartas santechnikos prekes, tačiau jomis naudojasi dar ir kitas namų ūkis, taip pat ir neturinčioms šių sanitarinių prietaisų gausioms šeimoms trūksta pajamų įrengti atskiras ar nusipirkti naujas minėtas prekes, todėl šiuo atveju galėtų būti pasitelkiama viena LR socialinės apsaugos ir darbo

ministerijos bei Civittos (2018) pateikta šeimos politikos priemone, kuria yra suteikiama būsto išlaidų kompensacija, pavyzdžiui, aptartų prekių įsigijimui.

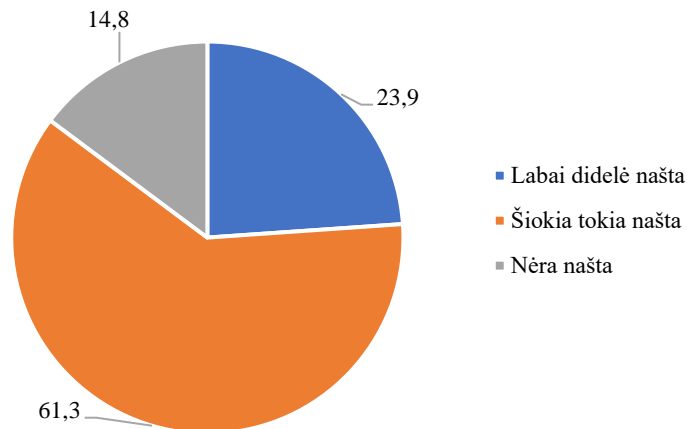
Ar namų ūkis keičia susidėvėjusius ar sulūžusius baldus?

15 pav. Galimybė namų ūkiui keisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus, Proc.

Namų ūkiai, sudaryti iš dviejų arba vieno suaugusio asmens ir trijų ar daugiau nepilnamečių vaikų, buvo prašomi atsakyti į klausimą apie tai, ar pastarieji keičia susidėvėjusius ar sulūžusius baldus. Mažiau nei pusė (42,8 proc.) gausių šeimų į šį klausimą atsakė teigiamai – keičia prastos būklės baldus, apytiksliai 40 procentų to nedaro, kadangi negali sau to leisti, likę maždaug 16 procentų gausių šeimų to taip pat nedaro, tačiau dėl kitos priežasties (žiūrėti 15 pav.). Ganėtinai nemenkai gausių šeimų daliai, kuri nekeičia susidėvėjusių ar sulūžusių baldų dėl nepalankios materialinės padėties, taip pat galėtų būti taikoma viena iš jau anksčiau minėtų šeimos politikos priemonių – būsto išlaidų kompensacija, pavyzdžiui, reikalingų baldų atnaujinimui (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Civitta, 2018).

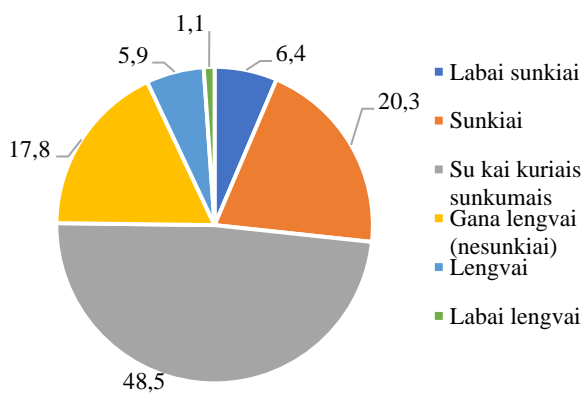
Ar mokėjimas už būstą yra didelė finansinė našta?

16 pav. Mokėjimo už būstą finansinės naštos įvertinimas, Proc.

Namų ūkių, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau vaikų iki 18 metų, atsakymai į klausimą apie tai, ar mokėjimas už būstą yra didelė finansinė našta pasiskirstė netolygiai: daugiau nei pusė (61,3 proc.) gausių šeimų teigia, kad tai yra šiokia tokia našta, kita dalis, kone 30 procentų gausių šeimų deklaruoja, kad mokėjimas už būstą yra labai didelė našta, o pati mažiausia dalis – beveik 15 procentų – nurodo, jog tai nėra jokia našta (žiūrėti 16 pav.). Akcentuojant du pirmuosius aspektus, pažymėtina, jog nepakankamos pajamos, kas šiuo atveju sąlygoja aukštą skurdo rizikos lygį – maždaug 74 procentus ir skurdo rizikos gylį – apytiksliai 53 procentus, sudaro tokią situaciją, jog mokėjimas už gyvenamąjį būstą tampa nemenku iššūkiu.

Kaip namų ūkis verčiasi (suduria galą su galu)?

Lentelė nr. 5. Mažiausia reikalinga pinigų suma per mėnesį, kad namų ūkis galėtų sudurti galą su galu, Eur.

Minimali suma	Maksimali suma	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
400	4 500	1 468	687

17 pav. Namų ūkio vertimosi (sudūrimo galo su galu) įvertinimas, Proc.

Į klausimą apie tai, kaip namų ūkiai, kuriuos sudaro du arba vienas suaugęs asmuo ir trys ar daugiau nesulaukusių pilnametystės vaikų, verčiasi (suduria galą su galu), buvo atsakyta sekančiu būdu: bene pusė (48,5 proc.) gausių šeimų susiduria tik su kai kuriais sunkumais, antradalis (20,3 proc.) verčiasi sunkiai, beveik antradalis (17,8 proc.) gana lengvai (nesunkiai) suduria galą su galu, tuo tarpu labai menka gausių šeimų dalis, t. y. apie 6 procentai, pareiškė, kad verstis jiems yra labai sunku, kiti, maždaug 6 procentai, savo vertimąsi nurodė kaip lengvą, ir mažiausiai gausių šeimų daliai – kone 1 procentui – vertimasis yra labai lengvas (žiūrėti 17 pav.). Aptariamų šeimų buvo prašoma nurodyti ir mažiausią reikalingą pinigų sumą, kad jie galėtų sudurti galą su galu. Minimaliausia suma iš visų pateiktų buvo 400 eurų, maksimali minimalią sumą viršijo beveik 11,5 karto, sudarė 4,5 tūkst. eurų, vidurkis siekia beveik trečdalį visos maksimalios sumos – šiek tiek mažiau nei 1,5 tūkst. eurų, kas daugiau nei pusė tūkstančio eurų viršija 2019 metais Lietuvoje buvusį vidutinį darbo užmokestį – apie 822 eurus (Lietuvos statistikos departamentas, 2020), ir standartinis nuokrypis yra šiek tiek daugiau nei du kartus mažesnis už vidurkį (žiūrėti lentelę nr. 5). Galima teigti, jog tie namų ūkiai, kurie susiduria su kai kuriais sunkumais, verčiasi sunkiai ar net labai sunkiai – vienokiu ar kitokiu būdu susiduria su pajamų nepakankamumu, kas ir sąlygoja aukštą tiek skurdo rizikos lygį, tiek gylį gausių šeimų tarpe.

IŠVADOS

1. Šeimos politika yra nukreipta į šeimų padėties gerinimą pasitelkiant tam tikrus valstybės veiksmus. Šeimos politika siekiama padėti šeimoms tiek finansinėje, socialinėje, teisinėje, tiek kultūrinėje ir kitokio pobūdžio srityje. Visuotinai priimtinos gausios šeimos sampratos nėra, tačiau paprastai gausi šeima yra ta, kurią sudaro vienas arba du suaugę asmenys ir trys arba daugiau nepilnamečiai vaikai. Tokia šeima gali būti tiek darni, tiek socialinės rizikos ir gaunanti menkas pajamas. Ganėtinais dažnai gausių šeimų poreikiai susideda iš bazinių elementų, t. y. maisto, būsto, aprangos, asmeninių higienos reikmenų, taip pat ir iš kitų – socialinių, sveikatos ir švietimo – poreikių.
2. Šeimos politikos tikslai daugiausia yra susiję su tokių socialinių rizikų, kaip skurdas, socialinė atskirtis, mažinimu, taip pat gimstamumo, moterų ir vyrų lygybės skatinimu bei darbo ir šeimos pareigų suderinimu. Kalbant apie šeimos politikos modelius, tai pagrindiniai yra siejami su pinigine (išmokomis) ir nepinigine (paslaugomis) parama, taip pat darbo rinkos bei lygybės aspektais. Dažniausiai išskiriamos tokios šeimos politikos priemonės kaip išmokos šeimoms ir vaikams, mokesčių lengvatos, motinystės / tėvystės, vaiko priežiūros atostogos, švietimo ir vaiko priežiūros paslaugos, su šeimos gyvenimu susiję teisės aktai. Neretai yra akcentuojamos ir kitos priemonės, pavyzdžiui, infrastruktūra reikalinga teikiant vaiko priežiūros paslaugas, konsultacijos dėl darbo ir įsipareigojimų šeimai derinimo, psichologo pagalba šeimoms.
3. Visiems vaikams iš gausių šeimų yra skiriama vienodo dydžio išmoka – 111,2 euro per mėnesį, taip pat mokykloje besimokantys vaikai, augantys gausiose šeimose, turi teisę į socialinę paramą, kuri teikiama tiek atsižvelgiant, tiek ir neatsižvelgiant į esamą finansinę padėtį. Gausioms šeimoms yra suteikiama ir 20 procentų subsidija būstui įsigyti ar išsinuomoti, taip pat apie 117 eurų valstybinė pensija, beveik 215 eurų valstybinė šalpos išmoka, šeimos kortelė, skirta pasinaudoti gausioms šeimoms teikiamomis lengvatomis bei nuolaidomis, socialinės paslaugos: bendrosios ir specialiosios, ir kompleksiskai teikiamos paslaugos.
4. Gausioms šeimoms taikomos šeimos politikos priemonės nėra visiškai pakankamos, kadangi didžioji dauguma gausių šeimų gyvena skurde (skurdo rizikos lygis – apie 74 proc., o skurdo rizikos gylis – kiek daugiau nei 50 proc.). Be to, gausių šeimų gaunamos vidutinės pajamos iš darbinės veiklos, socialinės išmokos yra pernelyg menkos tam, kad užtikrintų gausių šeimų poreikius visa įmanoma apimtimi. Nagrinėtoms gausioms šeimoms pinigų trūkumas daugiausiai pasireiškia per galimybę gauti odontologo paslaugas, reguliariai lankytis mokamoje laisvalaikio veikloje, keisti susidėvėjusius ar sulūžusius baldus, mokėti už būstą ir

apmokėti neplanuotas išlaidas, kurios siekia 310 eurų. Kita vertus, aptartiems namų ūkiams dažniausiai pakanka turimų pinigų kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiaverčio vegetariško maisto, keisti bent dalį prastos būklės drabužių naujais, turėti tinkamai sutvarkytą būstą – be varvančio stogo, drėgnų sienų, supuvusių langų ar grindų, taip pat turėti tokias būtines santechnikos prekes kaip vonia / dušas, tualetas su nutekamuoju vandeniu. Nors vienoms gausioms šeimoms verstis sekasi sunkiau, kitoms – lengviau, dauguma jų visgi susiduria su sunkumais, ir tam, kad pagerėtų tokių šeimų materialinė gerovė, jiems reikia vidutiniškai bent pusantro tūkstančio eurų per mėnesį. Pažymėtina, jog apytiksliai trečdalis vaikų iš gausių šeimų visiškai nelanko vaiko priežiūros įstaigų. Pagrindiniame darbe dažniausiai dirbama standartinį 40 darbo valandų skaičių per savaitę. Darbinė veikla trunka ir trumpiau nei 30 valandų per savaitę, tačiau tai nutinka retai ir paprastai dėl vaikų priežiūros. Tarp kitko, bedarbiais ir namų šeimininkais (-ėmis) būnama trumpą laikotarpį.

REKOMENDACIJOS

1. Šeimos politiką formuojančioms ir įgyvendinančioms institucijoms tęsti tyrimus siekiant kuo geriau įvertinti gausioms šeimoms taikomų šeimos politikos priemonių rezultatus.
2. Šeimos politiką formuojančioms ir įgyvendinančioms institucijoms svarstyti didinti paramą gausioms šeimoms, siekiant pagerinti gausių šeimų finansinę gerovę ir taip patenkinti jų poreikius, taip pat spręsti trečdaliai vaikų iš gausių šeimų vaiko priežiūros įstaigų nelankymo problemą bei tobulinti darbo ir šeimos derinimo intervencijas tam, kad dirbantiems asmenims, nepaisant jų vaikų priežiūros, būtų užtikrinama galimybė dirbti standartinį darbo valandų skaičių.

LITERATŪRA

1. Aidukaitė, J. ir Senkuvienė, K., 2019. The Family Support System in Lithuania: Experts' Views and Citizens' Evaluation, *Problemy Polityki Społecznej*, p. 26-46. Prieiga per internetą: < <http://www.problemypolitykispolecznej.pl/The-family-support-system-in-Lithuania-nExperts-views-and-citizens-evaluation,122267,0,2.html> > [žiūrėta 2021 05 05];
2. Ainsaar, M., 2001. The Development of Children and Family Policy in Estonia from 1945-2000, p. 23-40. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/288875342_The_Development_of_Children_and_Family_Policy_in_Estonia_from_1945-2000 > [žiūrėta 2021 03 22];
3. Bučaitė-Vilkė, J. et al, 2020. Šeimos vertina vaikų priežiūros paslaugas, tačiau ar jas renkasi? Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Demografinių tyrimų centras, p. 1-3. Prieiga per internetą: < <http://kartosirseimos.lt/wp-content/uploads/2020/01/Informacinis-biuletinis.pdf> > [žiūrėta 2021 03 16];
4. Den Dulk, L. et al., 2012. Variations in Adoption of Workplace Work-Family Arrangements in Europe: The Influence of Welfare-State Regime and Organizational Characteristics, Indiana: Purdue University Press, 177 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/254300892_Variations_in_adoption_of_workplace_work-family_arrangements_in_Europe_The_influence_of_welfare-state_regime_and_organizational_characteristics > [žiūrėta 2021 03 22];
5. Fux, B., 2002. Which Models of the Family are Encouraged or Discouraged, Oxford: Clarendon Press, 48 p. Prieiga per internetą: < <https://www.uzh.ch/cmsssl/suz/dam/jcr:00000000-2042-5acc-ffff-ffff8a714bf7/strategy.pdf> > [žiūrėta 2021 03 22];
6. Gauthier, A. H., 2002. Family Policies in Industrialized Countries: Is There Convergence? p. 447-474. Prieiga per internetą: < https://www.persee.fr/doc/pop_1634-2941_2002_num_57_3_18403 > [žiūrėta 2021 03 02];
7. Gvaldaitė, L. ir Kirilova, A., 2014. Subsidiarumo apraiškos ir perspektyvos šeimos politikoje Lietuvoje, Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 255. Prieiga per internetą: < <https://e-journals.ku.lt/journal/TBB/article/1949/info> > [žiūrėta 2021 03 06];
8. Hengstebeck, N. D., Helms, H. M. ir Crosby, D. A., 2016. Family Policies, USA: University of North Carolina at Greensboro, 6 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/291698586_Family_Policies > [žiūrėta 2021 03 02];

9. Irwin, A. et al, 2001. Approaches to Family Policies: A Profile of Eight Countries, New York: Division for social policy and development department of economic and social affairs united nations, 34 p. Prieiga per internetą: < <https://www.un.org/esa/socdev/family/Publications/familypolicies.pdf> > [žiūrėta 2021 03 02];
10. Jančaitytė, R., 2004. Šeimos politika socialinės gerovės valstybėse, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, p. 57-63. Prieiga per internetą: < http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil057_063.pdf > [žiūrėta 2021 02 02];
11. Jančaitytė, R., 2011. *Šeimos politikos formavimas Lietuvoje: daktaro disertacija*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 251 p. Prieiga per internetą: < <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1889324/datastreams/MAIN/content> > [žiūrėta 2021 03 24];
12. Kamerman, S. B. ir Kahn, A. J., 1978. *Family policy: Government and families in Fourteen countries*, New York: Columbia University Press, 522 p.;
13. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., 2011. Viešosios šeimos politikos realumas: galimybės nustatyti priemonių ryšį su rezultatu, Vilnius: Teisės institutas, p. 39-76. Prieiga per internetą: < <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2011-3-kavoliunaite.pdf> > [žiūrėta 2021 02 02];
14. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., 2017. *Visuomenės dalyvavimas formuojant šeimos politiką Lietuvoje: daktaro disertacija*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 288 p. Prieiga per internetą: < <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:22717245/datastreams/MAIN/content> > [žiūrėta 2021 03 02];
15. Korpi, W., 2000. Faces of Inequality: Gender, Class, and Patterns of Inequalities in Different Types of Welfare States, Stockholm: Swedish Institute for Social Research, Stockholm University, 51 p. Prieiga per internetą: < https://www.researchgate.net/publication/31268455_Faces_of_Inequality_Gender_Class_and_Patterns_of_Inequalities_in_Different_Types_of_Welfare_States > [žiūrėta 2021 02 02];
16. Lazutka, R. et al., 2008. *Socialinė parama Lietuvoje: remiamųjų padėtis ir paramos rezultatai*, Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinių tyrimų institutas, p. 174-216. Prieiga per internetą: < https://lsta.lt/download/2008_SOCIALINE_PARAMA LIETUVOJE visas.pdf?fbclid=IwAR2rLEGbru-UoqqbwDZZyzPoaCKQZ6dI82F98jQJBuL-8rAQXp-Q9k-mg0 > [žiūrėta 2021 03 04];
17. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Civitta, 2018. Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizė

- tyrimas, 144 p. Prieiga per internetą: < https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/SADM%20seimos%20politika_galutine%20ataskaita.pdf > [žiūrėta 2021 02 16];
18. Maslauskaitė, A. et al, 2004. Šeimos deinstitutionalizacija: raida, priežastys ir iššūkiai šeimos politikai, Vilnius, p. 4-16. Prieiga per internetą: < <https://www.lgl.lt/assets/Seimos-politika-20041.pdf> > [žiūrėta 2021 04 01];
19. Maslauskaitė, A., 2005. Šeima ir šeimos politika: patirtis ir neokonservatyvios politikos gairės, Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 57 p. Prieiga per internetą: < <https://issuu.com/ts-lkd/docs/a.maslauskaite.-seima-ir-seimos-pol> > [žiūrėta 2021 04 12];
20. McDonald, P., 2000. The “Toolbox” of Public Policies to Impact on Fertility – a Global View, Australia: Australian Centre for Population Research and Head, Demography Program, Australian National University, 27 p. Prieiga per internetą: < <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/41446/3/sevilleMcD1.pdf> > [žiūrėta 2021 05 14];
21. Poškus, A., 2020. Dalelių skaičiavimo statistinių dėsnų tyrimas, Vilnius: Vilniaus universitetas, 33 p. Prieiga per internetą: < <http://web.vu.lt/ff/a.poskus/files/2013/09/Nr05.pdf> > [žiūrėta 2021 05 05];
22. Saraceno, Ch, 2011. Family policies. Concepts, goals and instruments, Carlo Alberto Notebooks, 20 p. Prieiga per internetą: < <https://www.carloalberto.org/wp-content/uploads/2018/11/no.230.pdf> > [žiūrėta 2021 03 02];
23. Senkuvienė, K., 2018. Šeimos politikos problemos Lietuvoje: prieš tai buvusių tyrimų analizė, Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centro Socialinės gerovės institutas, p. 92-107. Prieiga per internetą: < <https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/11903/10511> > [žiūrėta 2021 02 27];
24. Senkuvienė, K., 2021. *Parama gausioms šeimoms Lietuvoje: problemos ir situacija Europos sąjungos šalių kontekste: daktaro disertacija*, Vilnius: Vytauto didžiojo universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Kauno technologijos universitetas, p. 182.
25. Sobotka, T., 2011. Reproductive decision-making in a macro-micro perspective (REPRO): Synthesis and Policy Implications, Vienna: Vienna Institute of Demography, Austrian Academy of Sciences, 128 p. Prieiga per internetą: < https://www.oeaw.ac.at/fileadmin/subsites/Institute/VID/PDF/Publications/EDRP/edrp_2011_01.pdf > [žiūrėta 2021 02 16];

26. Stankūnienė, V. et al, 2001. *Paramos Šeimai Politika: Samprata Ir Patyrimas : Kolektyvinė Monografija*, Vilnius: Lietuvos Filosofijos Ir Sociologijos Institutas, p. 7-18; 19-40. Prieiga per internetą: < <http://demografija.lt/download/tekstai/Paramseimpol/ch1.pdf>; <http://demografija.lt/download/tekstai/Paramseimpol/ch2.pdf> > [žiūrėta 2021 03 02];
27. Stankūnienė, V. et al, 2005. *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros*, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, p. 148-276. Prieiga per internetą: < <http://demografija.lt/download/tekstai/priestaros/priestarosIIId.pdf> > [žiūrėta 2021 03 24];
28. Stankūnienė, V. Maslauskaitė, A. ir Baublytė, M., 2013. *Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų institutas, Demografinių tyrimų institutas, 264 p. Prieiga per internetą: < https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Lietuvos_seimos_visas.pdf > [žiūrėta 2021 03 24];
29. Tarmagadzė, V., 2012. *The conception of the family in the realm of Lithuanian family policy*, Vilnius: Vilnius University, p. 17-31. Prieiga per internetą: < <https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/67780/edition/66091/content> > [žiūrėta 2021 03 02];
30. Vaišneiderienė, Ž., 2015. *Daugiavaikių šeimų lūkesčiai socialinėms paslaugoms: magistro darbas*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 130 p. Prieiga per internetą: < https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/118872/1/zana_vaisneideriene_md.pdf > [žiūrėta 2021 04 02];
31. Vorevičienė, J. ir Butkevičienė, E., 2015. *Kauno miesto nevyriausybinų organizacijų vaidmuo įgyvendinant šeimos politiką*, Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 77-78. Prieiga per internetą: < <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13994/4093-8837-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> > [žiūrėta 2021 02 05];
32. Žalimienė, L., 2015. *Šeimos paramos politika Lietuvoje: ar galime identifikuoti paradigminius pokyčius 1996-2013 metų laikotarpiu?* Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 39-61. Prieiga per internetą: < <https://core.ac.uk/download/pdf/233179182.pdf> > [žiūrėta 2021 02 23];
33. Žaltauskaitė, S., 2015. *Lietuvos gyventojų požiūrio į šeimos politiką analizė: magistro disertacija*, Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 84. Prieiga per internetą: < <https://epubl.ktu.edu/object/elaba:6928159/> > [žiūrėta 2021 04 06];
34. Zimmerman, S. L., 1992. *Family Policies and Family Well-Being: The Role of Political Culture*, USA: University of Minnesota, 201 p. Prieiga per internetą: <

https://books.google.co.in/books?id=RDzn6GrJ3f8C&printsec=frontcover&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false > [žiūrėta 2021 03 02].

Aktualios redakcijos Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas, 2017. 2017-10-19, TAR Nr. 17495. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/71039aa2b98511e7967a9645b537eb05/rXeNRjpsGl?jfwid=-230camkc> > [žiūrėta 2021 03 02];
2. Valstybinės šeimos politikos koncepcija, 2008. 2008-06-03, TAR, Nr. 69-2624. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152/asr> > [žiūrėta 2021 04 01].

Internetiniai šaltiniai

1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2019. Vaiko pinigai atskleidė savivaldybių demografinį veidą: kur daugiausia gausių ir mažiausia vienišo tėvo šeimų. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/vaiko-pinigai-atskleide-savivaldybiu-demografini-veida-kur-daugiausia-gausiu-ir-maziausia-vieniso-tevo-seimu> > [žiūrėta 2021 02 16];
2. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021. Vaiko priežiūros išmoka. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-ismokos/valstybinio-socialinio-draudimo-ismokos/vaiko-prieziuros-ismoka> > [žiūrėta 2021 02 16];
3. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018. Įsakymas dėl 2019 metų minimalių vartojimo poreikių dydžio patvirtinimo. Prieiga per internetą: < https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/projektai/2019%20m_%20MVPD%20tvirtinimo%20isakymas.pdf > [žiūrėta 2021 05 15];
4. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021. Išmokos vaikams (išmokos kūdikio besilaukiančioms moterims, vaikus auginantiems tėvams). Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams/ismokos-vaikams-ismokos-kudikio-besilaukiancioms-moterims-vaikus-auginantiems-tevams#vienkartineismokavaikui> > [žiūrėta 2021 05 14];

5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020. Šeimos politika. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika> > [žiūrėta 2021 03 03];
6. Lietuvos statistikos departamentas, 2020. Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/namu-ukiu-pajamos/disponuojamosios-pajamos> > [žiūrėta 2021 05 05];
7. Lietuvos statistikos departamentas, 2020. Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/skurdo-rizika/skurdo-rizikos-lygis> > [žiūrėta 2021 05 05];
8. Lietuvos statistikos departamentas, 2020. Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/skurdo-rizika/skurdo-rizikos-gylis> > [žiūrėta 2021 05 05];
9. Lietuvos statistikos departamentas, 2020. Verslas Lietuvoje. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2020/vidutinis-menesinis-darbo-uzmokestis> > [žiūrėta 2021 05 03];
10. Sodra, 2021. Noriu gauti motinystės išmoką. Prieiga per internetą: < <https://www.sodra.lt/lt/situacijos/laukiuosi-kudikio-motinystes-ismoka> > [žiūrėta 2021 02 04];
11. Valstybinė mokesčių inspekcija, 2018. Dėl minimaliosios mėnesinės algos dydžio nuo 2019 m. sausio 1 d. < https://www.vmi.lt/cms/gyventoju-pajamu-mokescio-istatymo-pakeitimai/-/asset_publisher/1HB8RLTN6mTM/content/del-minimaliosios-menesines-algos-dydzio-nuo-2019-m-sausio-1-d-?accessibility=true > [žiūrėta 2021 05 05].

PRIEDAI

1 priedas

Aktualios redakcijos Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Įsakymas dėl kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų plano patvirtinimo, 2016. 2016-03-10, TAR, Nr. 4549. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/00667490e70711e59b76f36d7fa634f8/asr> > [žiūrėta 2021 03 22];
2. Įsakymas dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, 2006. 2006-04-05, Žin., Nr. 43-1570. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453/asr> > [žiūrėta 2021 03 06];
3. Lietuvos Respublikos išmokytiems vaikams įstatymas, 1994. 1994-11-03, Žin., Nr. 89-1706. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5981/asr> > [žiūrėta 2021 03 19];
4. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020. Socialinė parama šeimoms ir vaikams. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams> > [žiūrėta 2021 03 19];
5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020. Lengvatos gausioms šeimoms. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/lengvatos-gausioms-seimoms> > [žiūrėta 2021 03 19];
6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020. Kompleksinės paslaugos šeimai. Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/kompleksines-paslaugos-seimai> > [žiūrėta 2021 05 02];
7. Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006. 2006-06-30, Žin., Nr. 73-2755. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.279123/asr> > [žiūrėta 2021 03 19];
8. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006. 2006-01-19, Žin., Nr. 17-589. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr> > [žiūrėta 2021 04 09];
9. Lietuvos Respublikos šeimos kortelės įstatymas, 2018. 2018-06-30, TAR, Nr. 11730. Prieiga per internetą: < [54](https://e-
</div><div data-bbox=)

- [seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bd4a53b07f7b11e89188e16a6495e98c](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bd4a53b07f7b11e89188e16a6495e98c) > [žiūrėta 2021 03 02].
10. Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014. 2014-10-30, TAR, Nr. 15180. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/620cd9e0584311e49df480952cc07606/asr> > [žiūrėta 2021 03 20];
11. Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymas, 1994. 1994-12-22, Žin., Nr. 101-2018. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15162/asr> > [žiūrėta 2021 03 20];
12. Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatymas, 2016. 2016-06-29, TAR, Nr. 20643. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0f45e68244fe11e68f45bcf65e0a17ee/txzRnFIHlv?jfwid=-230cam719> > [žiūrėta 2021 04 09].